Joannis MiltonI

ANGLI

PRO

POPULO ANGLICANO

DEFENSIO

SECUNDA.

Contra infamem libellum anonymum cui titulus,

Regii ſanguinis clamor ad cœlum adverſus parricidas Anglicanos.

LONDINI,
Typis Neucomianis, 1654.

Joannis Miltoni
ANGLI
PRO
Populo Anglicano
DEFENSIO II^da^,

Contra infamem libellum anonymum, cui titulus,

Regii ſanguinis clamor ad cœlum, adverſus parricidas Anglicanos.

Quod in omni vita hominum, omníque genere officii eſt primum, ut grati ſemper erga Deum, ejúſque memores beneficiorum ſimus, tum præſertim, ſiqua ſupra ſpem votúmque evenerint, utì, ob ea, ſingulares atque ſolennes gratias quam-

primùm referamus, id mihi nunc in ipſo limine orationis tribus potiſſimùm de cauſis video eſſe faciendum. Primùm, iis me natum temporibns patriæ, quibus civium virtus eximia, & ſupergreſſa omnes majorum laudes magnitudo animi atque conſtantia, obteſtata priùs Deum, eundémque ſequuta maniſeſtiſſimum ducem, editis poſt orbem conditum exemplis factíſque fortiſſimis, & gravi dominatione rempublicam, & indigniſſimâ ſervitute religionem liberavit. Deinde, cùm extitiſſent ſubitò multi, qui, ut eſt ferè ingenium vulgi, egregiè facta odiosè criminarentur, unúſque, præ cæteris, literatorio faſtu, & conceptâ de ſe gregalium ſuorum opinione inflatus ac fidens, conſcripto in nos libro admodum infami, tyrannorum omnium patrocinium nefariè ſuſcepiſſet, me potiùs quàm alium quemvis, neque tanti nominis adverſario, neque tantis rebus dicendis viſum imparem, ab ipſis patriæ liberatoribus has partes accepiſſe communi

omnium conſenſu ultrò delatas, ut cauſam & populi Anglicani, & ipſius adeò Libertatis, ſiquis unquam alius, publicè defenderem. Poſtremò, in re tam arduâ & expectationis plenâ, neque civium meorum de me ſive ſpem, ſive Judicium illud fefelliſſe, neque exterorum quamplurimis cùm doctis viris, tum rerum peritis non ſatisfeciſſe; adverſarium verò, quamvis audaciſſimum, ità profligâſſe, ut animo ſimul & exiſtimatione fractâ cederet; trienniòque toto, quo poſtea vixit, multa licèt minatus ac fremens, nullam tamen ampliùs moleſtiam nobis exhiberet, niſi quòd viliſſimorum quorundam hominum obſcuram operam ſubſidio ſibi corrogaret, & laudatores neſcio quos ineptos atque immodicos, ad inopinatam ac recentem infamiam, ſiquo modo poſſet, ſarciendam ſubornaret; quod ſtatim patebit. Hæc ego divinitus mihi accidiſſe bona, & magna quidem ratus, appoſitiſſima denique non modò ad perſolvendas numini ex debito gratias;

ſed ad auſpicium quoque optimum inſtituti operis capiendum, cum veneratione, ut facio, imprimis commemoranda eſſe duxi. Nam quis eſt qui patriæ decora non arbitretur ſua? quid patriæ cujuſquam eſſe magìs decori aut gloriæ poteſt, quàm libertas, non civili tantùm vitæ, ſed divino etiam cultui reſtituta? quæ gens, quæ civitas aut feliciùs aut fortiùs hanc ſibi utrobique peperit? Etenim fortitudo, cùm non tota in bello atq; armis eniteat, ſed contra omnes æquè formidines diffundat vim ſuam atque intrepida ſit, Græci quidem illi, quos maximè admiramur, & Romani, ad tollendos ex civitatibus tyrannos nullam ferè virtutem, præter ſtudium libertatis, expedita arma, promptáſque manus attulere; Cætera omnia in proclivi, inter laudes omnium & plauſus, & læta omina, peragebant; nec tam ad diſcrimen & ambiguum facinus quàm ad certamen virtutis glorioſiſſimum atque pulcherrimum, ad præmia denique & coronas ſpémque

im-

immortalitatis certiſſimam properabant. Nondum enim Tyrannis res ſacra erat; nondum tyranni, Chriſti ſcilicet proreges atque vicarii repentè facti, cùm benevolentiâ non poſſent, cæcâ vulgi ſuperſtitione ſeſe munierant: nondum Clericorum malis artibus attonita plebs, ad barbariem eâ fœdiorem, quæ ſtolidiſſimos mortalium infamat Indos, degeneraverat. Illi enim noxios ſibi Dæmonas, quos abigere non poſſunt, pro Diis colunt; hæc Tyrannos nè liceret tollere cùm poſſet, impotentiſſimos creabat in ſe Deos; & humani generis peſtes in ſuam perniciem conſecrabat. At contra has omnes traditarum diu opinionum, religionum, calumniarum, atque terrorum denſiſſimas acies, hoſte ipſo vehementiùs ab aliis formidatas, decertandum Anglis erat. Quæ omnia, edocti meliùs, & proculdubio cœlitus imbuti, tantâ cauſæ fiduciâ, tantâ animorum firmitate ac virtute ſuperârunt, ut cùm numero populus ſanè magnus eſſent,

animis tamen tam erectis támque excelſis, vulgus eſſe deſierint; Britanniáque ipſa poſthac, quæ tyrannorum terra ferax dicta olim eſt, nunc liberatorum longè feracior, perpetuâ ſeculorum omnium celebratione dici meruerit. Quos non legum contemptus aut violatio in effrænatam licentiam effudit; non virtutis & gloriæ falſa ſpecies, aut ſtulta veterum æmulatio inani nomine libertatis incendit, ſed innocentia vitæ, morúmque ſanctitas rectum atque ſolum iter ad libertatem veram docuit, legum & religionis Juſtiſſima defenſio neceſſariò armavit. Atque illi quidem Deo perinde confiſi, ſervitutem Honeſtiſſimis armis pepulere: cujus laudis etſi nullam partem mihi vendico, à reprehenſione tamen vel timiditatis vel ignaviæ, ſiqua infertur, facilè me tueor. Neque enim militiæ labores & pericula ſic defugi, ut non aliâ ratione, & operam, multò utiliorem, nec minore cum periculo meis civibus navârim, & animum dubiis

biis in rebus neque demiſſum unquam, neque ullius invidiæ, vel etiam mortis plus æquo metuentem præſtiterim. Nam cùm ab adoleſcentulo humanioribus eſſem ſtudiis, ut qui maximè deditus, & ingenio ſemper quàm corpore validior, poſthabitâ caſtrenſi operâ, quâ me gregarius quilibet robuſtior facilè ſuperâſſet, ad ea me contuli, quibus plus potui; ut parte meî meliore ac potiore, ſi ſaperem, non deteriore, ad rationes patriæ, cauſâmque hanc præſtantiſſimam, quantum maximè poſſem momentum accederem. Sic itaque exiſtimabam, ſi illos Deus res gerere tam præclaras voluit, eſſe itidem alios à quibus geſtas dici pro dignitate atque ornari, & defenſam armis veritatem, ratione etiam, (quod unicum eſt præſidium verè ac propriè humanum) defendi voluerit. Unde eſt, ut dum illos invictos acie viros admiror, de mea interim provincia non querar; immo mihi gratuler, & gratias inſuper largitori munerum cœleſti iterum

rum ſummas agam obtigiſſe talem, ut aliis invidenda multò magìs, quàm mihi ullo modo pœnitenda videatur. Et me quidem nemini vel infimo libens confero; nec verbum de me ullum inſolentius facio: ad cauſam verò omnium nobiliſſimam ac celeberrimam, & hoc ſimul defenſores ipſos defendendi munus ornatiſſimum, ipſorum mihi ſuffragiis attributum atque judiciis, quoties animum refero, fateor me mihi vix temperare, quin altiùs atque audentiùs quàm pro exordii ratione inſurgam; & grandius quiddam, quod eloqui poſſim, quæram: quandoquidem oratores illos antiquos & inſignes, quantum ego ab illis non dicendi ſolùm, ſed & loquendi facultate, (in extranea præſertim, quâ utor neceſſariò, linguâ, & perſæpe mihi nequaquam ſatisfacio) haud dubiè vincor, tantùm omnes omnium ætatum, materiæ nobilitate & argumento vincam. Quod & rei tantam expectationem ac celebritatem adjecit, ut jam ipſe me ſenti-

am

am non in foro aut roſtris, uno duntaxat populo, vel Romano, vel Athenienſi circumfuſum, ſed attentâ, & conſidente quaſi totâ penè Europâ, & judicium ferente, ad univerſos quacunque graviſſimorum hominum, urbium, gentium, conſeſſus atque conventus, & priore defenſione, dixiſſe, & hac rurſus dicturum. Jam videor mihi, ingreſſus iter, tranſmarinos tractus & porrectas latè regiones, ſublimis perluſtrare; vultus innumeros atque ignotos, animi ſenſus mecum conjunctiſſimos. Hinc Germanorum virile & infeſtum ſervituti robur, indè Francorum vividi digniq; nomine liberales impetus, hinc Hiſpanorum conſulta virtus, Italorum inde ſedata ſuíque compos magnanimitas ob oculos verſatur. Quicquid uſpiam liberorum pectorum, quicquid ingenui, quicquid magnanimi aut prudens latet, aut ſe palàm profitetur, alii tacitè favere, alii apertè ſuffragari, accurrere alii & plauſu accipere, alii tandem vero victi, dedititios

ſe

ſe tradere. Videor jam mihi, tantis circumſeptus copiis, ab Herculeis uſque columnis, ad extremos Liberi Patris terminos, libertatem diu pulſam atque exulem, longo intervallo domum ubique gentium reducere: Et, quod Triptolemus olim fertur, ſed longè nobiliorem Cereali illâ frugem, ex civitate mea gentibus importare; reſtitutum nempe civilem liberúmque vitæ cultum, per urbes, per regna, pérque nationes diſſeminare. Sed nec ignotus planè, nec fortaſſe non gratus rurſum advenero; ſi ſum idem, qui pugnaciſſimum tyrannorum ſatellitem, & opinione plerorumque, & ſuî fiduciâ inſuperabilem antea creditum, cùm nos noſtráſque acies contumelioſè laceſſeret, & Optimates noſtri me primùm intuerentur, ſingulari certamine congreſſus, adacto convitiantis in jugulum hoc ſtylo, immò ſuiſmet ipſius telis, collocavi; & niſi velim tot undique lectorum intelligentium calculis atque ſententiis, neutiquam addictis mihi aut obnoxiis diffidere

dere prorſus & derogare, opima ſpolia retuli. Hæc ſine ulla vaniloquentia ità eſſe re vera, vel illud maximè argumento eſſe poteſt, quod ego nec ſine Dei nutu reor accidiſſe, quòd, cùm à Regina Suecorum Sereniſſima, quâ vivit opinor nemo, aut olim vixit, vel optimarum artium, vel doctorum hominum ſtudioſior, honorificè ſanè eſſet invitatus, veniſſétque & Salmaſius & Salmaſia, (uter enim horum is erat, uxoris palàm dominatus cum fama tum domi incertum admodum reddiderat) quo in loco peregrinus magno in honore degebat, ibi eum noſtra Defenſio nihil tale metuentem occupavit. Quâ ſtatim à pluribus perlectâ, Regina quidem, quæ & ipſa cumprimis perlegerat, de ſuâ priſtinâ benignitate ac munificentiâ, id ſolum ſpectans quod ſe dignum erat, in hoſpitem nihil remiſit: de cætero, ſi audita ſæpius & quæ arcana non ſunt, licet referre, tanta animorum facta ſubitò mutatio eſt, ut qui nudiuſtertius ſummâ gratiâ floruerat, nunc

penè

penè obſoleſceret; nec ità multò poſt diſcedens cum bona venia hoc unum in dubio permultis relinqueret, honoratiórne advenerit, an contemptior abierit. Sed neq; aliis in locis detrimentum levius feciſſe famæ ſatìs conſtat. Verùm hæc omnia non eò attuli, quò me cuiquam venditarem, neq; enim eſt opus; ſed quò id duntaxat latiùs oſtenderem, quod initio inſtitui, quas ob cauſas, & quàm non leves, ab agendis Deo Optimo Maximo gratiis potiſſimùm ſim exorſus; mihíque procemium hoc fore honeſtiſſimum atque pulcherrimum, in quo præcipuè, tot argumentis enumeratis, demonſtrare liceat, me, haud expertem licèt calamitatum humanarum, me tamen, réſque meas Deo curæ eſſe; me maximis prope de rebus, & ad patriæ neceſſaria tempora accommodatis, & civilis vitæ religioníſque ex uſu maximè futuris, non uno pro populo, nedum uno pro reo, ſed pro univerſo potiùs hominum genere, contra humanæ libertatis hoſtes, quaſi

in

in communi omnium gentium & frequentiſſimo concurſu differentem, divino favore & auxilio adjutum atque auctum: quo ego majus aut glorioſius quicquam mihi tribuere, neque poſſim ullo tempore neque cupiam. Eundem proinde immortalem Deum oro, ut conſuetâ ejus ope ac benignitate ſolâ fretus, quâ integritate, diligentiâ, fide, felicitate etiam, fortiſſimè juſtiſſiméque ſimul facta haud ità pridem defendi, eâdem, vel eâ amplius, Authores ipſos, méque tantis viris ignominiæ cauſâ, non honoris additum ab immeritis opprobriis, atque calumniis vindicare ſufficiam. Quòd ſi eſt, qui contemni hæc ſatiùs arbitretur potuiſſe, fateor equidem, ſi apud eos qui nos rectè nôſſent hæc ſpargerentur: cæteris quâ tandem ratione conſtabit non eſſe verum quicquid adverſarius noſter eſt mentitus? cùm autem, data, quæ par eſt, opera, à nobis erit, ut quo præceſſit calumnia, eodem vindex quoque veritas ſequatur, & illos de nobis per-

peram ſentire opinor deſituros, & iſtum fortaſſe mendaciorum pudebit: ſi non puduerit, tum demùm, ſatiùs contempſerimus. Huic interea reſponſum pro meritis celeriùs expediviſſem, niſi ſe falſis rumoribus hactenus muniiſſet; dum ſæpius denuntiaret, ad incudem ſudare Salmaſium, nova volumina in nos fabricare, jam jámque editurum: ex quo hoc ſolum eſt conſequutus, ut maledicentiæ pœnas aliquanto ſeriùs daret: expectandum enim duxi potiùs, ut potiori viribus adverſario, integrum me ſervarem. Sed cum Salmaſio debellatum jam puto mihi eſſe, utpote mortuo; & quemadmodum mortuo, non dicam: non enim ut ille mihi cæcitatem, ſic ego illi mortem vitio vertam. Quanquam ſunt, qui nos etiam necis ejus reos faciunt, illóſque noſtros nimis acriter ſtrictos aculeos; quos dum repugnando altiùs ſibi infixit, dum quod præ manibus habebat opus, vidit ſpiſſiùs procedere, tempus reſponſionis abiiſſe, operis gra-

tiam periiſſe, recordatione amiſſæ famæ, exiſtimationis, Principum denique favoris, ob rem regiam malè defenſam, erga ſe imminuti, triennali tandem mœſtitiâ, & animi magis ægritudine, quàm morbo confectum obiiſſe. Utcunque ſit, ſi iterum cum hoſte ſatìs mihi cognito; ſi bella etiam poſthuma gerenda ſunt, cujus feroces ac ſtrenuos impetus facilè ſuſtinui, ejus languentes & moribundos conatus non eſt ut reformidem.

Nunc verò ad hoc quicquid eſt hominis, qui nos inclamat, aliquando veniamus: clamorem quidem audio, non Regii ſanguinis, ut præ ſe fert titulus, ſed obſcuri cujuſpiam nebulonis; clamantem enim nuſquam reperio. Eho! quis es? homóne, an nemo? hominum certè infimi, nè mancipia quidem, ſine nomine ſunt. Sempérne ergò mihi cum anonymis res erit? at verò hi regios haberi ſe vel maximè volunt: miror ſi regibus ſic perſuaſerint. Regum ſequaces atque amicos regum non

ſpu-

pudet; quo pacto igitur ſunt iſti regibus amici? non dant munera; immo verò libentiùs multò accipiunt: res ſuas non impendunt, qui ne nomina quidem cauſæ regiæ dare audent: quid ergó? verba dant, ſed nec verba gratìs dare ſuis regibus, vel ſatìs benevoli in animum inducunt, vel ſatìs conſtantes nomine adſcripto audent. Me quidem ὦ ἄνδρες ἀνώνυμοι, fas enim ſit Græcè quos Latinè quid nominem non reperio, me inquam, cum veſter ille Claudius de Jure Regio, materiâ ſanè gratioſiſſimâ, ſine nomine tamen orſus eſſet ſcribere, & exemplo poſſem uti, uſque adeò neque mei, neque cauſæ puditum eſt, ut ad rem tantam accedere, niſi nomen palàm profeſſus, turpe ducerem. Quod ego in Republica palàm videor contra Reges, cur vos in Regno, vel Regum ſub patrocinio, non niſi furtim & clanculum, contra Rempublicam audetis? cur in tuto pavidi, cur in luce nocturni, ſummam potentiam, ſummam gratiam, timiditate invidioſâ planè, atque

que ſuſpectâ obſcuratis? ſatiſne vobis ut præſidii ſit in Regibus veremini? ſic tecti, ſic obvoluti non vos mehercule ad aſſerendum jus Regium defenſores, ſed ad ærarium compilandum fures potiùs videmini veniſſe. Equidem quod ſum, profiteor; quod Regibus nego jus eſſe, vel in regno quovis legitimo pernegare auſim: nemo me læſerit Monarcha, quin ſe priùs damnet, tyrannum faſſus. Si tyrannos inſector, quid hoc ad Reges? quos ego à tyrannis longiſſimè ſejungo. Quantum à viro malo diſtat vir bonus, tantundem à tyranno diſcrepare Regem contendo: Unde efficitur, tyrannum non modò non eſſe Regem, ſed Regi quidem adverſiſſimum ſemper imminere. Et ſanè qui monumenta rerum percurrit, plures à tyrannis quàm à populo oppreſſos Reges, atq; ſublatos inveniet. Qui igitur tollendos affirmat tyrannos, non Reges, ſed inimiciſſimos Regibus, immo infeſtiſſimos regum hoſtes tollendos affirmat. Vos contrà, quod regi-

bus jus datis, ut quicquid libeat jus ſit, non eſt jus, ſed injuria, ſed ſcelus, ſed ipſa pernicies: venenato iſto munere, non ſalutari, quos ſupra omnem vim atque periculum fore prædicatis, eos ipſi occiditis; regem & tyrannum idem eſſe, ſiquidem idem utrobique Jus eſt, ſtatuitis. Nam ſi iſto ſuo Jure, Rex non utitur, (utetur autem nunquam quamdiu Rex, non tyrannus, erit,) non hoc Regi, ſed viro aſſignandum eſt. Quid autem abſurdius illo jure Regio fingi queat, quo ſi quis utatur, quoties Rex vult eſſe, toties eſſe vir bonus deſinat: quoties vir eſſe bonus maluerit, toties ſe arguerit non eſſe Regem? quo quid in Reges dici contumelioſius poteſt? Hoc jus qui docet, ipſe ſit oportet injuſtiſſimus, atque omnium peſſimus: pejor autem quo pacto fiat, quàm ſi quales format ac fingit alios, talis ipſe inprimis fuerit? Quòd ſi omnis vir bonus, ut antiquorum ſecta quædam magnificè ſanè philoſophatur, eſt Rex, pari ratione ſequitur, omnem virum

malum

malum pro ſuo quemq; modulò tyrannum eſſe: neq; enim magnum, nè hoc nomine intumeſcat, ſed infimum quiddam eſt tyrannus; & quantò omnium maximus, tantò omnium viliſſimus, & maximè ſervilis. Alii enim ſuis tantùm vitiis volentes ſerviunt; Hic non modò ſuis, ſed miniſtrorum etiam atque ſatellitum importuniſſimis flagitiis etiam nolens cogitur ſervire; & ſuas quaſdam tyrannides abjectiſſimo cuique ſuorum concedere: Tyranni igitur ſervorum infimi, ſuis ſerviunt etiam ſervitiis. Quamobrem rectè hoc nomen vel in minimum quemque tyrannorum pugilem, vel in hunc etiam clamatorem poterit convenire; qui in hac cauſa tyrannica cur tam ſtrenuè vociferetur, ex his quæ dicta ſunt, quæque mox dicentur, ſatìs liquebit: utì etiam cur anonymus: aut enim turpiter conductus, clamorem hunc ſuum, regio ſanguini, Salmaſium ſequutus, vendidit aut infamis doctrinæ conſcientiâ pallens, aut vitâ flagitioſus ac turpis, latere ſi cupit,

mirum non eſt: aut fortaſſis ità ſe parat, ut ſicubi ſpem quæſtûs uberiorem odoretur, deſertis quandoq; regibus integrum ſibi ſit, ad quamlibet etiam futuram rempublicam transfugere; nè tunc quidem ſine exemplo magni ſui Salmaſii, qui affulgente lucro captus, ab orthodoxis ad Epiſcopos, à popularibus ad regios, etiam ſenex defecit. Tu igitur iſte è gurguſtio clamator, qui ſis non fallis; fruſtrà tibi iſta latibula quæſiſti: extrahêre mihi crede, neque Plutonis iſta galea diutiùs te teget: dejerabis, quoad vixeris, me aut cæcum non eſſe, aut tibi ſaltem non connivere. Quis igitur ſit, quod genus hominis, quâ ſpe adductus, quibus illecebris, quibus lenociniis delinitus, ad hanc cauſam regiam acceſſerit, (Mileſia propemodum, aut Baiana fabula eſt) ſi vacat nunc audite.

Eſt *Morus* quidam, partim Scotus, partim Gallus; nè tota hominis infamia, gens una, aut regio nimiùm laboraret; homo improbus, & cùm alio-

rum

rum, tum, quod graviſſimum eſt, amicorum, quos ex intimis inimiciſſimos ſibi fecit, teſtimoniis quam plurimis infidus, mendax, ingratus, maledicus, & virorum perpetuus obtrectator & fœminarum; quarum nec pudicitiæ plus unquam parcere, quàm famæ conſuevit. Is, ut primæ ætatis obſcuriora prætercam, primùm Genevæ Græcas literas docuit; verùm, ſæpius licet nomen ſuum Græcè Morum diſcipulis interpretatus, ſtultum & nequam ipſe dediſcere nequivit, Quin eo potiùs furore eſt agitatus cùm tot ſcelerum eſſet ſibi conſcius, quamvìs fortaſſe nondum compertus, ut paſtoris in Eccleſia munus ambire, atque iſtis moribus inquinare non horreſceret. Verùm haud diu Presbyterorum cenſuram effugere potuit, mulierarius ac vanus, multiſq; aliis criminibus notatus, multis ab orthodoxâ fide erroribus damnatus, quos & turpiter ejuravit, & ejuratos impiè retinuit; tandem adulterii manifeſtus. Hoſpitis ancillam quandam fortè a-

damaverat; eam paulò pòſt etiam alteri nuptam ſectari non deſtitit; tuguriolum quoddam intrare hortuli, ſolum cum ſola, vicini ſæpe animadverterant. Citra adulterium, inquis; poterat enim quidvis aliud: ſanè quidem; poterat confabulari, nimirum de re hortenſi, prælectiones quaſdam ſuas ſciolæ fortaſſe fœminæ & audiendi cupidæ expromere de hortis, Alcinoï putà vel Adonidis; poterat nunc areolas laudare, umbram tantummodo deſiderare, liceret modò ficui morum inſerere, complures indè ſycomoros quàm citiſſimè enaſci, ambulationem amœniſſimam; modum deinde inſitionis mulieri poterat monſtrare: hæc & plura poterat, quis negat? veruntamen preſbyteris ſatisfacere non poterat, quin illum tanquam adulterum, cenſurâ ferirent, & paſtoris munere indignum prorſus judicarent: harum & hujuſmodi accuſationum capita in Bibliotheca illius urbis publica etiamnum aſſervantur. Interea, dum hæc palàm nota non eſſent,

eſſent, ab eccleſia, quæ Middelburgi erat Gallica, procurante Salmaſio, in Hollandiam vocatus, magnâ cum offenſione Spanhemii, viri ſanè docti, & paſtoris integerrimi, qui eum Genevæ anteà probè noverat, literas teſtimoniales, quas vocant; dum alii non ferendum exiſtimarent, ut homo iſtiuſmodi eccleſiæ teſtimonio ornaretur, alii quidvis potiùs ferendum, quàm ipſum hominem, ægrè à Genevenſibus, & non aliâ quàm ſui diſceſſûs conditione, atque illas quidem frigidulas, tandem impetravit. In Hollandiam ut venit, ad ſalutandum Salmaſium profectus, domi ejus in Uxoris ancillam, cui Pontiæ nomen erat, oculos nequiter conjecit: ſemper enim in ancillis prolabitur libido hominis; hinc ſummâ aſſiduitate Salmaſium cœpit colere, &, quoties licuit Pontiam. Neſcio an ille commoditate hominis & aſſentatione captus, an hic optabilem excogitâſſe ſe conveniendæ eo ſæpius Pontiæ occaſionem ratus, prior ſermones injecerit de re-

ſponſo Miltonii ad Salmaſium. Ut ut fuit, Morus propugnandum ſuſcipit Salmaſium: Et Salmaſius quidem Theologicam in ea urbe cathedram ſuâ operâ pollicetur Moro; Morus & hanc & aliud inſuper ſuaviculum, furtivos Pontiæ concubitus pollicetur ſibi. Per cauſam cōſulendi de hoc opere Salmaſium, dies ac noctes eam domum frequentat. Jámque ut olim Pyramus in morum, ità nunc repente morus in Pyramum tranſmutatus ſibi videtur, Genevenſis in Babylonium; verùm illo juvene quantò improbior, tantò fortunatior, nunc ſuam Thisben, factâ ſub eodem tecto copiâ, ut libitum eſt, Pontiam alloquitur; rimam in pariete conquirere opus non erat; Spondet matrimonium; eâ ſpe pellectam vitiat; eodémque ſcelere, horreo dicere, ſed dicendum eſt, Sacroſancti Evangelii miniſter, hoſpitalem etiam domum conſtuprat. Ex hoc demum congreſſu, mirum quiddam, & præter ſolitum naturæ prodigioſum accidit, ut & fœmina

&

& mas etiam conciperet, Pontia quidem Morillum, quod & Plinianum exercitatorem diu poſtea exercuit Salmaſium; Morus ovum hoc irritum & ventoſum, ex quo tympanites iſte clamor regii ſanguinis prorupit. Quod quidem primò regiis noſtris in Belgio eſurientibus pergrata admodum ſorbitio fuit; nunc rupto putamine, vitioſum ac putridum repertum averſantur. Nam Morus hoc ſuo fœtu haud mediocriter inflatus, & Arauſiacam factionem totam demeruiſſe ſe ſentiens, jam integras profeſſionum cathedras ſpe improbâ devoraverat, & ſuam Pontiam utpote ancillam & pauperculam, jam gravidam ſceleratus deſeruerat. Illa deſpectam ſe atque deluſam querens, & ſynodi fidem & magiſtratûs imploravit. Sic tandem evulgata hæc res, & conviviis penè omnibus, ac circulis diu riſum & cachinnos præbuit. Unde aliquis, & lepidi ſanè, quiſquis erat, ingenii, hoc diſtichon,

Galli

Galli ex concubitu gravidam te, Pontia, Mori,
Quis bene moratam, morigerámque neget?

Sola Pontia non riſit; ſed nec querendo quicquam profecit; Clamor enim regii ſanguinis clamorem ſtupri, & ſtupratæ mulierculæ ploratum facilè obruerat; Salmaſius quoque illatam ſibi hanc totíque familiæ & injuriam & labem ægrè ferens, ſéque ab amico & laudatore ſuo ſic ludos factum, ſic adverſario rurſus obnoxium, accedente ad priores ejus in cauſa regia infelicitates forſitan hoc etiam infortunio, haud ità multò pòſt ſupremum diem obiit. Verùm aliquantò hæc poſteriùs. Interim Salmaſius, Salmacidis quodam fato, ut enim nomen, ità & fabula non abludit, neſcius Hermaphroditum ſe adjunxiſſe ſibi Morum tam gignendi, quàm pariendi compotem, quid is domi genuiſſet ignarus, quod peperit exoſculatur;

ſculatur; librum nempe iſtum in quo ſentit ſe Magnum toties dici, & ſuo forte judicio dignè, aliorum certè ſtultè atque ridiculè laudatum. Itaque typographum feſtinanter quærit; & fugientem ab ſe jam diu famam, retinere fruſtrà conatus, quas laudes, quas potiùs fœdas ſuî adulationes per hunc atque alios miſerè concupiverat, iis etiam divulgandis obſtetricatur ipſe atque ſubſervit. Ad hanc operam Vlaccus quidam eſt viſus omnium maximè idoneus; huic facilè perſuadet, non modò ut librum illum excudendum curaret, quod nemo reprehendiſſet; ſed etiam ut Epiſtolæ ad Carolum videlicet miſſæ, multis in me, qui hominem nunquam nôram, probris & contumeliis refertæ, ſubſcripto nomine ſe profiteretur authorem. Nequis igitur miretur cur ſe exorari tam facilè ſit paſſus, ut me tam impudenter nullâ de causâ laceſſeret, & alienas etiam intemperies in ſe tranſferre atque præſtare tam pro nihilo duceret, erga omnes etiam alios quemadmodum

admodum ſe geſſerit, ſicuti ego compertum habeo, oſtendam. Eſt Vlactus unde gentium neſcio, vagus quidam librariolus, veterator atque decoctor notiſſimus; is Londini aliquandiu bibliopola fuit clancularius; quâ ex urbe, poſt innumeras fraudes, obæratus aufugit. Eundem Pariſiis fide caſſum & malè agendo inſignem, via tota Jacobæa cognovit: unde olim quoque profugus nè multis quidem paraſangis audet appropinquare; nunc ſi cui opus eſt balatrone perditiſſimo atque venali, proſtat Hagæcomitis Typographus recoctus. Hunc ut intelligatis, quid dicat, quídve agat, quàm nihil penſi habeat, nihil eſſe tam ſanctum, quod non lucro vel exiguo poſterius putet, ſéque non cauſa publica, quod quis putâſſet, ſic in me eſſe debacchatum, fatentem ipſum in ſe teſtem producam. Is cum vidiſſet quod in Salmaſium ſcripſeram, nonnullis librariis æra meruiſſe, ſcribit ad amicos quoſdam meos mecum agerent, ut ſiquid haberem excudendum, ſibi com-

committeretur; ſe typis longè melioribus, quàm qui priùs excudiſſet, mandaturum: reſpondi per eoſdem, non habere me in præſentia, quod excuſo eſſet opus. Ecce autem! cui ſuam operam tam officiosè modò detulerat, in eum haud ità multò poſt, ſcripti contumelioſiſſimi non excuſor ſolùm ſed & author, ſubdititius licèt, prodit. Indignantur amici; reſcribit impudentiſſimus, mirari ſe ſimplicitatem eorum, & rerum imperitiam, qui officii rationem aut honeſti ab ſe exigant aut deſiderent, cùm videant quibus rebus quæſtum faciat: ſe ab ipſo Salmaſio illam epiſtolam, cùm libro accepiſſe; qui rogabat, id uti ſuâ gratiâ, vellet facere quod fecit; ſi Miltonio, vel cuivis alteri viſum eſſet reſpondere, nullum ſibi eſſe ſcrupulum; ſiquidem eâdem ſuâ operâ uti voluerint: id eſt, vel in Salmaſium vel in Carolum; namque id erat ſolùm quod in reſponſo ejuſmodi futurum expectare poterat. Quid plura? hominem videtis; ad reliquos nunc pergo, non enim

enim unus eſt duntaxat, qui hanc in nos regii Clamoris quaſi tragœdiam adornavit: en igitur initio, ut ſolet, dramatis perſonæ: Clamor prologus, Vlaccus Balatro, aut, ſi mavultis, Salmaſius Vlacci Balatronis perſona & lacernis involutus, Duo Poetaſtri Cereviſiali vappâ temulenti, Morus adulter & ſtuprator. Mirificos ſanè tragœdos! bellum certamen mihi paratum! verùm qualeſcunque ſortiti, quoniam alios atque hujuſmodi adverſarios vix eſt ut cauſa noſtra habere poſſit, nunc ſingulos aggrediamur; hoc tantùm præfati, ſi cui minus gravitatis noſtra alicubi refutatio habere videbitur, cogitare eum debere, non cum gravi adverſario, ſed cum grege hiſtrionico, nobis rem eſſe; ad quem dum refutationis genus accommodandum erat, non ſemper quid magis decuiſſet, ſed quid illis dignum eſſet, ſpectandum duximus.

Regii

Regii ſanguinis clamor ad cœlum adverſus parricidas Anglicanos.

Siquidem non Jure fuſum oſtendiſſes, More, iſtum ſanguinem, haud incredibile narrares: nunc, quemadmodum primis reſtituti Evangelii temporibus, Monachi, cùm argumentis minùs valerent, ad ſpectra neſcio quæ, & ficta monſtra decurrere ſolebant; ſic vos, poſtquam omnia defecere, ad clamores nuſquam auditos, & obſoletas fraterculorum artes revertimini. Voces è cœlo audire quemquam noſtrorum, longè abeſt ut credas; ego te clamores ab Inferis audîſſe, quod poſtulas, facilè crediderim. Verùm hunc regii ſanguinis clamorem dic ſodes quis audivit? Te ais: nugæ: Primùm enim malè audis: Ad cœlum autem qui clamor perveniat, ſi quis præter Deum, juſti puto ſoli & integerrimi quique audiunt, ut qui poſſint, immunes ipſi, iram Dei conſciis denuntiare. Tu

Tu verò quorſum audires, an ut ſatyram cynædus ſcriberes? videris enim eodem tempore, & ementitus hunc clamorem ad cœlum,& cum Pontia furtim libidinatus eſſe. Multa te impediunt, More, multa intus foríſq; circumſonant, quæ te res iſtiuſmodi ad cœlum perlatas audire non ſinunt; & ſi nihil aliud, certè qui contra ipſum te ad cœlum quamplurimus fit clamor. Clamat contra te,ſi neſcis,Mœcha illa tua hortenſis, tuo maximè Paſtoris ſui exemplo, deceptam ſe eſſe queſta; clamat contra te maritus, cujus torum violâſti; clamat Pontia, cui pactum nuptiale temerâſti; clamat, ſiquis eſt, quem probro genitum, infantulum abdicâſti; horum omnium clamores ad cœlum contra te, ſi non audis, neque illum regii ſanguinis audiveris: interea libellus iſte, non regii ſanguinis clamor ad cœlum, ſed laſcivientis Mori hinnitus ad Pontiam, rectiùs inſcribetur. Quæ ſequitur Epiſtola prolixa quidem, & bene putida, partim Carolo, partim Miltonio, alteri amplificando,

ficando, alteri infamando, dedicatur. Ab ipſo ſtatim initio Authorem diſcite: *Caroli Regna*, inquit, *in Sacrilegam parricidarum, & (quia verba deſunt idonea, Tertullianeâ voce abutimur) Deicidarum poteſtatem venerunt.* Hæc ſive Salmaſiæa, ſive Moræa, ſive Vlaccæa ſartago ſit, prætereamus. Hoc verò aliis ridendum, Carolo indignandum profectò eſt, quod paulò pòſt, *neminem*, ait, *vivere felicitatis Caroli ſtudioſiorem.* Quíne eandem & epiſtolandi, & excudendi operam Caroli hoſtibus detuliſti, te vivit nemo felicitatis ejus ſtudioſior? Miſerum profectò dicis regem ſic ab amicis omnibus derelictum, ut qui intimi reſtant, iis Vappa typographus comparare ſe audeat. Miſerrimum, cujus fideliſſimis, Vlaccus perfidus fide ac ſtudio non cedat: quo quid inſolentius de ſe, contemptius de rege amicíſque regiis pronunciare potuit? neque hoc minùs ridiculum, induci Idiotam & operarium de rebus graviſſimis ac regiis virtutibus philoſophantem, eáq; dicentem, qualia-

cunque ſunt, quibus nec Salmaſius ipſe, nec Morus meliora dixiſſet. Equidem Salmaſium, ut ſæpe aliàs, ità hoc loco haud obſcurè, ſi multâ lectione, judicio tamen puerili & nullius uſûs hominem deprehendi; qui cùm legere potuiſſet ſummos in Spartanâ civitate optimè inſtitutâ magiſtratus, ſi quid fortè viro malo excidiſſet ſapienter dictum, id ei adimi juſſiſſe, & in virum aliquem bonum ac frugi ſortitione conferri, adeò id omne quod decorum dicitur ignorârit, ut è contra, quas probum atque prudentem decere ſententias arbitraretur, eas homini nequiſſimo attribui ſuſtineret. Bono es animo, Carole: veterator Vlaccus, *quæ ſua eſt in Deum fiducia*, bono animo te eſſe jubet. *Noli tot mala perdere:* Vlaccus decoctor perditiſſimus, qui bona omnia, ſiqua habuit, perdidit, author tibi eſt, perdere ut nolis mala: *Fruere novercante fortunâ:* Potin'es ut nè fruare, hortatore præſertim tali, qui alienis etiam fortunis frui per fas & nefas tot annis conſuevit?

In

In ſapientiam penitùs ingurgitâſti, & ingurgita: ſic monet, ſic præcipit regum Inſtitutor ſanè optimus Vlaccus gurges, qui arreptâ atramentoſis manibus, coriaceâ lagenâ, inter combibones operas, ingenti hauſtu, ſapientiam tibi propinat. Hæc audet tuus Vlaccus, tam præclara monita, nomine etiam conſcripto, quæ Salmaſius, quæ Morus, cæterique pugiles tui aut timidi non audent, aut ſuperbi non dignantur; nimirum quoties te monito eſt opus aut defenſo, alieno ſemper nomine, atque periculo, non ſuo, ſapientes aut fortes ſunt. Deſinat ergò, quiſquis hic eſt, *ſtrenuam & animoſam facundiam* ipſe ſuam inaniter jactare; dum *vir*, ſi diis placet, *inſignis, decoro ingenio nomen ſuum celeberrimum* edere metuit; librum, quo regium ſanguinem ulciſci ſe ait, ne dicare quidem Carolo niſi per Vlaccum interpretem & vicarium auſus, verbis typographi miſerè contentus ſignificare, *librum* ſe, ſine nomine, *ſi pateris, O Rex, tuo nomini dicatum ire.* Sic functus Carolo in me

impetum parat minitabundus: *Poſt hæc procœmia, tubam terribilem inſlabit ὁ θαυμάσιος ille Salmaſius.* Salubritatem prædicis & concentûs muſici novum genus futurum; iſti enim tubæ terribili, cùm inflabitur, nulla aptior excogitari ſymphonia poterit, quàm ſi affatim oppedetur. Buccam verò Salmaſius nimis inflatam ne afferat moneo; quo enim attulerit inflatiorem, eò mihi crede, opportuniorem ad Colaphos præbebit; qui thaumaſii Salmaſii rhythmicum hunc ſonum, quo delectaris, buccis ambabus reſonantibus, numeroſe reddent. Pergis cornicari. *Qui nec parem nec ſecundum habet, in univerſo literarum & ſcientiarum orbe.* Veſtram fidem! Eruditi, quotquot eſtis, veſtram fidem! Siccine vobis omnibus anteferri Cimicem Grammaticum, cujus res atque ſpes omnis in gloſſario vertebatur? quem vel extremum meritò occupet ſcabies, ſi cum viris verè doctis comparetur. Hæc autem, niſi ab infimo quopiam & infra Vlaccum ipſum væcorde affirmari

affirmari tam fatuè nequiverunt. *Quiq; jam ſtupendam & infinitam eruditionem cœleſti junctam ingenio ad cauſam tuæ majeſtatis contulit.* Si meminiſtis quod ſuprà narravi, ipſum Salmaſium, attuliſſe hanc epiſtolam cum libro excudendam, vel ab ipſo ſcriptam, vel ab anonymo quovis, vernámque typographum exorâſſe, ut quod author nollet, ipſe ſuum nomen adſcriberet, cognoſcetis profectò puſilli omnino, & abjectiſſimi hominem ingenii ſuis laudibus tam miſerè velificantem, & immenſa encomia tam ſtolidi laudatoris aucupantem. *Opus æternum fruſtrà ſugillantibus nonnullis, juriſconſulti mirari ſatìs nequeunt quòd homo Gallus ità ſubitò res Anglicas, leges, decreta, inſtrumenta, ità teneat enodet, &c.* Immo quàm ineptierit in noſtris legibus & pſittacus fuerit, noſtris etiam juriſconſultis teſtibus abunde oſtendimus. *Sed ipſe mox altera, quam in Rebelles molitur, impreſſione, ſimul Theonum ora comprimet, ſimul Miltonum nobis pro eo ac meretur concaſtigatum*

tum dabit. Tu igitur ut piſciculus ille anteambulo, præcurris Balænam Salmaſium, impreſſiones in hæc littora minitantem; nos ferramenta acuimus, expreſſuri ſi quid habent impreſſiones & concaſtigationes illæ ſive olei ſive gari. Bonitatem interea magni viri mirabimur pluſquam Pythagoricam, qui animalia quoque miſeratus, & præſertim piſces, quorum carnibus, ne quadrageſima quidem parcit, iis tam decenter involvendis tot volumina deſtinârit, tot pauperum millibus, Thunnorum, credo, aut Scombrorum, chártaceas in ſingulos tunicas teſtamento legârit.

Gaudete Scombri, & quicquid eſt piſcium
ſalo,
Qui frigidâ hyeme incolitis algentes freta,
Veſtrûm miſertus ille Salmaſius eques
Bonus amicire nuditatem cogitat;
Chartæq; largus apparat papyrinos

Vobis

Vobis cucullos præferentes Claudii
Inſignia nomenque & decus Salmaſii,
Geſtetis ut per omne cetarium forum
Equitis clientes, ſcriniis mungentium
Cubito virorum, & capſulis gratiſſimos.

Hæc habui in Editionem diu exſpectatam tam nobilis libri; cujus impreſſionem, dum, ut ais, molitur Salmaſius, tu ejus domum, More, fædiſſimâ compreſſione Pontiæ contaminâſti. Et videtur ſanè ad hoc opus abſolvendum, Salmaſius diu multúmque incubuiſſe; paucis enim ante mortem diebus, cùm vir quidam doctus, à quo hoc ipſum accepi, miſiſſet qui ex eo quæreret, ecquando apparatûs partem ſecundam in Primatum Papæ editurus eſſet, reſpondit, ad illud opus non ante reverſurum ſe, quàm abſolviſſet quod adhuc commentaretur adverſùs Miltonium. Itá ego etiam Papæ refutandus præferor; & quem illi primatum in Eccleſia negavit, eum mihi ultro

in inimicitia ſua concedit; ſic ego primatui Papæ jam jam evertendo ſalutem attuli; ego redivivum hunc Catilinam, non in toga, ut conſul olim Tullius, nè per ſomnum quidem, ſed aliud omnino agens, Romanis mœnibus averti; non unus profectò cardinalatus mihi hoc nomine debebitur; vereor, nè tranſlato in me regum nuper noſtrorum titulò, Defenſor fidei ab Romano Pontifice appellandus ſim. Videtis quantus invidiæ artifex in me concitandæ, Salmaſius fuerit; verùm ipſe viderit, qui tam honeſtâ provinciâ turpiter relictâ, alienis ſe controverſiis immiſcuerit, ab Eccleſiæ cauſa, ad civiles & externas, quarum ſuâ nihil intererat, ſe traduxerit; cum Papa inducias fecerit; & quod fœdiſſimum fuit, cum Epiſcopis, poſt bellum apertiſſimum, in gratiam redierit. Veniamus nunc ad mea crimina; éſtne quod in vita aut moribus reprehendat? Certè nihil: quid ergo? quod nemo niſi immanis, ac barbarus feciſſet, formam mihi ac cæcitatem objectat.

Monſtrum

Monſtrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Nunquam exiſtimabam equidem fore, ut de forma, cum Cyclope certamen mihi eſſet; verùm ſtatim ſe revocat. *Quanquam nec ingens, quo nihil eſt exilius, exſanguius, contractius.* Tametſi virum nihil attinet de forma diſcere, tamen quando hìc quoque eſt, unde gratias Deo agam, & mendaces redarguam, nè quis, (quod Hiſpanorum vulgus de hæreticis, quos vocant, plus nimio Sacerdotibus ſuis credulum opinatur) me fortè Cynocephalum quempiam, aut Rhinocerota eſſe putet, dicam. Deformis quidem à nemine, quod ſciam, qui modò me vidit, ſum unquam habitus; formoſus nécne, minùs laboro; ſtaturâ fateor non ſum procerâ: ſed quæ mediocri tamen quàm parvæ propior ſit: ſed quid ſi parvâ, quâ & ſummi ſæpe tum pace tum bello viri fuere, quanquam parva cur dicitur, quæ ad virtutem ſatis magna eſt: ſed neque exilis ad-

admodum, eo ſanè animo iiſque viribus ut cùm ætas vitæque ratio ſic ferebat, nec ferrum tractare, nec ſtringere quotidiano uſu exercitatus neſcirem; eo accinctus, ut plerumque eram, cuivis vel multò robuſtiori exæquatum me putabam, ſecurus quid mihi quis injuriæ vir viro inferre poſſet. Idem hodie animus, eædem vires, oculi non iidem; ità tamen extrinſecus illæſi, ità ſine nube clari ac lucidi, ut eorum qui acutiſſimùm cernunt: in hac ſolùm parte, memet invito, ſimulator ſum: in vultu, quo *nihil exſanguius* eſſe dixit, is manet etiamnum color exſangui & pallenti planè contrarius, ut quadragenario major vix eſt cui non denis prope annis, videar natu minor; neque corpore contracto neque cute. In his ego ſi ulla ex parte mentior, multis millibus populatium meorum, qui de facie me nôrunt, exteris etiam non paucis, ridiculus meritò ſim: Sin iſte in re minimè neceſſariâ, tam impudenter & gratuitò mendax comperietur, poteritis de reliquo

eandem

eandem conjecturam facere. Atqne hæc de forma mea vel coactus: de tua quanquam & contemptiſſimam accepi, & habitantis in te improbitatis atque malitiæ vivam imaginem, neque ego dicere, neque ullus audire curat. Utinam de cæcitate pariter liceret inhumanum hunc refellere adverſarium; ſed non licet; feramus igitur: non eſt miſerum eſſe cæcum; miſerum eſt cæcitatem non poſſe ferre: quidni autem feram, quod unumquemque ità parare ſe oportet, ut ſi acciderit, non ægrè ferat, quod & humanitus accidere cuivis mortalium, & præſtantiſſimis quibuſdam, atque optimis omni memoriâ viris accidiſſe ſciam: ſive illos memorem vetuſtatis ultimæ priſcos vates, ac ſapientiſſimos; quorum calamitatem, & Dii, ut fertur, multò potioribus donis compenſârunt, & homines eo honore affecerunt, ut ipſos inculpare maluerint deos, quàm cæcitatem illis crimini dare. De augure Tireſia quod traditur, vulgò notum. De Phineo ſic cecinit Apollonius in Argonauticis:

——Οὐδ' ὅσσον ὀπίζετο καὶ Διὸς αὐτοῦ
Χρείων ἀτρεκέως ἱερὸν νόον ἀνθρώποισι.
Τῷ καὶ οἱ γῆρας μὲν ἐπὶ δηναιὸν ἴαλλεν
Ἐκδέλετ' ὀφθαλμῶν γλυκερὸν φάος.——

——neque eſt veritus Iovem ipſum
Edens veraciter mentem divinam hominibus:
Quare & ſenectam ei diuturnam dedit,
Eripuit autem oculorum dulce lumen.

Cæterum deus & ipſe veritas eſt: in qua homines edocenda quò quis veracior eò ſimilior deo acceptiórque ſit, oportet. Non eſt pium veritatis invidentem deum credere; aut nolle hominibus quàm liberrimè impertitam: Ob nullam igitur noxam, divinus vir, & humani generis erudiendi ſtudioſiſſimus, ut philoſophorum etiam complures, caruiſſe luminibus videtur. Sive illos commemorem civili prudentiâ, geſtíſque rebus admirabiles olim viros; primùm Timole-

ontem Corinthium, & civitatis ſuæ, & Siciliæ totius liberatorem; quo virum meliorem, aut in republica ſanctiorem nulla ætas tulit; tum Appium Claudium, cujus in Senatu pulcrè dicta ſententia, Italiam Pyrrho, gravi hoſte, ſeipſum cæcitate non liberavit; tum Cæcilium Metellum Pontificem, qui non urbem ſolùm, ſed & fatum urbis Palladium, & penitiſſima ſacra dum ab incendio ſervavit, ſuos oculos perdidit; quanquam aliàs certè Deus pietati tam egregiæ favere ſe, etiam inter gentes, teſtatus eſt: quod tali igitur viro uſu venit, ponendum in malis eſſe vix putem. Quid alios recentiorum temporum adjungam, vel illum Venetiarum Principem Dandulum longè omnium præſtantiſſimum, vel Boëmorum Ziſcam ducem fortiſſimum, orthodoxæ fidei propugnatorem. Quid ſummi nominis theologos Hieronymum Zanchium, nonnullóſque alios? cùm & ipſum Iſaacum Patriarcham, quo nemo unquam mortalium Deo charior fuit, annos haud paucos, cæcum vixiſſe conſtet;

conſtet; aliquot fortaſſe, Jacobum etiam ejus filium, & ipſum Deo haud minùs dilectum: cùm denique Chriſti ſervatoris noſtri divino teſtimonio compertiſſimum ſit, illum hominem ab ſe ſanatum, neque ob ſuum, neque ob parentum ſuorum aliquod peccatum, etiam ab utero cæcum fuiſſe. Ad me quod attinet, te teſtor, Deus, mentiś intimæ, cogitationúmque omnium indagator, me nullius rei, (quanquam hoc apud me ſæpius, & quàm maximè potui, ſeriò quæſivi, & receſſus vitæ omnes excuſſi) nullius vel recèns vel olim commiſſi, mihimet conſcium eſſe, cujus atrocitas hanc mihi præ cæteris calamitatem creare, aut accerſiſſe meritò potuerit. Quod etiam ullo tempore ſcripſi (quoniam hoc nunc me luere quaſi piaculum regii exiſtimant, atque adeò triumphant) teſtor itidem Deum, me nihil iſtiuſmodi ſcripſiſſe, quod non rectum & verum, Deóque gratum eſſe, & perſuaſerim tum mihi, & etiamnum perſuaſus ſim; ídq; nullâ

ambitione

ambitione, lucro, aut gloriâ ductus; ſed officii, ſed honeſti, ſed pietatis in patriam ratione ſolâ; nec reipublicæ tantùm, ſed Eccleſiæ quoque liberandæ causâ potiſſimùm feciſſe: adeò ut, cùm datum mihi publicè eſſet illud in defenſionem regiam negotium, eodémque tempore & adversâ ſimul valetudine, & oculo jam penè altero amiſſo conflictarer, prædicerént que diſertè medici, ſi hunc laborem ſuſcepiſſem, fore, ut utrumque brevi amitterem, nihil iſtâ præmonitione deterritus, non medici nè Æſculapii quidem Epidaurii ex adyto vocem, ſed divinioris cujuſdam intus monitoris viderer mihi audire; duáſq; ſortes, fatali quodam nutu, jam mihi propoſitas, hinc cæcitatem, indè officium; aut oculorum jacturam neceſſariò faciendam, aut ſummum officium deſerendum: occurrebántque animo bina illa fata, quæ retuliſſe Delphis conſulentem de ſe matrem, narrat Thetidis filius.

Διχθαδίας κῆρας φερέμεν θανάτοιο τέλοσδε.
Εἰ μὲν κ' αὖθι μένων Τρώων πόλιν ἀμφιμάχωμαι
Ὤλετο μέν μοι νόστος· ἀτὰρ κλέος ἄφθιτον ἔσται.
Εἰ δέ κεν οἴκαδ' ἵκωμαι φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.
Ὤλετό μοι κλέος ἐσθλόν. ἐπὶ δηρὸν δέ μοι αἰὼν
Ἔσσεται. ————————

Iliad. 9.

Duplicia fata ducere ad mortis finem:
Si hic manens circa Troum urbem pugnavero,
Amittitur mihi reditus; ſed Gloria immortalis erit,
Si domum revertor dulce ad Patrium ſolum,
Amittitur mihi Gloria pulcra, ſed diuturna vita
Erit. ———

Unde ſic mecum reputabam, multos graviore malo minus bonum, morte gloriam, redemiſſe; mihi contrà majus bonum minore cum malo proponi: ut poſſem cùm cæcitate ſola vel honeſtiſſimum officii munus implere; quod ut ipſa gloria per ſe eſt ſolidius, ità cuique optatius atque antiquius debet eſſe. Hac

Hac igitur tam brevi luminum uſurâ; quanta maxima quivi cum utilitate publica, quoad liceret, fruendum eſſe ſtatui. Videtis quid prætulerim, quid amiſerim, quâ inductus ratione: deſinant ergò judiciorum Dei calumniatores maledicere, déque me ſomnia ſibi fingere; ſic denique habento; me ſortis meæ neque pigere neque pœnitere; immotum atque fixum in ſententia perſtare; Deum iratum neque ſentire, neque habere, immò maximis in rebus clementiam ejus & benignitatem erga me paternam experiri atque agnoſcere; in hoc præſertim, quòd ſolante ipſo atque animum confirmante in ejus divina voluntate acquieſcam; quid is largitus mihi ſit, quàm quid negaverit ſæpius cogitans: poſtremò nolle me cum ſuo quovis rectiſſimè facto, facti mei conſcientiā permutare, aut recordationē ejus gratā mihi ſemper atque tranquillam deponere. Ad cæcitatem denique quod attinet, malle me, ſi neceſſe eſt, meam, quàm vel ſuam, More, vel tuam. Veſtra imis ſen-

ſibus immerſa, nequid ſani videatis aut ſolidi, mentem obcæcat: mea, quam objicitis, colorem tantummodo rebus & ſuperficiem demit; quod verum ac ſtabile in iis eſt, contemplationi mentis non adimit. Quàm multa deinde ſunt quæ videre nollem, quàm multa quæ poſſem libens non videre, quàm pauca reliqua ſunt quæ videre cupiam. Sed neque ego cæcis, afflictis, mœrentibus, imbecillis, tametſi vos id miſerum ducitis, aggregari me diſcrutior; quandoquidem ſpes eſt, eo me propiùs ad miſericordiam ſummi patris atque tutelam pertinere. Eſt quoddam per imbecillitatem, præeunte Apoſtolo, ad maximas vires iter: ſim ego debiliſſimus, dummodo in mea debilitate immortalis ille & melior vigor eo ſe efficaciùs exerat; dummodo in meis tenebris divini vultûs lumen eo clariùs eluceat; tum enim infirmiſſimus ero ſimul & validiſſimus, cæcus eodem tempore & perſpicaciſſimus; hac poſſim ego infirmitate conſummari, hac perfici, poſſim in hac ob-
ſcuritate

ſcuritate ſic ego irradiari. Et ſanè haud ultima Dei cura cæci ſumus; qui nos, quò minus quicquam aliud præter ipſum cernere valemus, eò clementiùs atque benigniùs reſpicere dignatur. Væ qui illudit nos, væ qui lædit, execratione publicâ devovendo; nos ab injuriis hominum non modò incolumes, ſed penè ſacros, divina lex reddidit, divinus favor; nec tam oculorum hebetudine, quàm cœleſtium alarum umbrâ has nobis feciſſe tenebras videtur; factas illuſtrare rurſus interiore ac longè præſtabiliore lumine haud rarò ſolet. Huc refero, quòd & amici officioſiùs nunc etiam quàm ſolebant, colunt, obſervant, adſunt; quòd & nonnulli ſunt, quibuſcum Pyladéas atque Theſéas alternare voces verorum amicorum liceat.

Ορεϛ. Ἕρπε νῦν οἴαξ ποδός μοι. Πυ. φίλα γ' ἔχων κηδεύματα.

Vade gubernaculum mei pedis. Py. per gratam mihi habens curam. Eurip. in Oreſt.

Et alibi,

Δίδυ χεῖρ᾽ ὑπηρέτῃ φίλῳ,
Da manum miniſtro amico.

Δίδυ δέρῃ σὴν χεῖρ᾽ ὁδηγήσω δ᾽ ἐγώ,
Da collo manum tuam, ductor autem via ero tibi ego. Id. in Her. furent.

Non enim hoc caſu factum me omnino nullum; non quicquid eſt probi aut cordati hominis, poſitum in oculis putant eſſe. Quin & ſummi quoque in republica viri, quandoquidem non otio torpentem me, ſed impigrum & ſumma diſcrimina pro libertate inter primos adeuntem oculi deſeruerunt, ipſi non deſerunt; verùm humana qualia ſint, ſecum reputantes, tanquā emeritò favent, indulgent, vacationem atque otium faciles concedunt; ſi quid eſt ornamenti, non detrahunt; ſi quid publici muneris, non adimunt; ſi quid ex ea re commodi, non minuunt; & quamvis non æquè nunc utili, præbendum nihilo minùs benignè cenſent; eodem planè honore, ac ſi, ut olim Athenienſibus mos erat, in Prytanéo alendum decreviſſent. Sic mihi

mihi & apud Deum & apud homines cæcitatem ſolari meam quandiu licuerit, amiſſos honeſti causâ oculos, nemo meos lugeat; abſit quoque ut ipſe lugeam, aut vel animi ſatis ut nè habeam quo cæcitatis convitiatores facilè poſſim contemnere, vel veniæ ut nè poſſim faciliùs condonare. Ad te, quiſquis es, redeo, qui parùm tibi conſtans, nunc pumilionem me, nunc Antæum vis eſſe: *Non aliud* poſtremò optas *libentiùs fæderatis Belgii Provinciis, quàm ut tam facilè, támque feliciter defungantur hoc Bello, quàm defungetur Salmaſius Miltonio*. Cui ego voto ſi facilè aſſenſero, arbitror me noſtris ſucceſſibus Reíque Anglicanæ nec ominari malè, nec malè precari.

En verò iterum clamorem, alienum quendam & ſtridulum! anſeres puto alicunde advolare: Jam ſentio quid ſit; memini clamoris hanc eſſe tragœdiam; prodit Chorus: en duo Poëtaſtri; vel duo vel unus, biformi ſanè ſpecie & bicolore; Sphingémne dicam an Horatianum

anum illud monſtrum Poëticum, capite muliebri, cervice aſininâ, variis indutum plumis, undique collatis membris: id profectò ipſiſſimum eſt. Rhapſodus videlicet quiſpiam, centonibus & pannis obſitus; unúſne an duo incertum, nam & Anonymus quoque eſt. Poëtas equidem verè dictos & diligo & colo, & audiendo ſæpiſſimè delector; illorum etiam pleróſque tyrannis eſſe ſcio inimiciſſimos, ſi vel à primis exorſus ad Buchananum uſque noſtrum recenſerem: iſtos verò verſiculorum nugivendos, quis non oderit? quo genere hominum nihil ſtultius, aut vanius, aut corruptius, aut mendacius. Laudant, vituperant, ſine delectu, ſine diſcrimine, judicio, aut modo, nunc Principes, nunc plebeios, doctos juxtà atque indoctos, probos an improbos, perinde habent; prout Cantharus, aut ſpes nummuli, aut fatuus ille furor inflat ac rapit; congeſtis undique & verborum & rerum tot diſcoloribus ineptiis, támque putidis, ut laudatum longè præſtet ſileri, & pravo, quod aiunt,

aïunt, vivere naſo, quàm ſic laudari: vituperatus verò qui ſit, haud mediocri ſanè honori ſibi ducat, ſe tam abſurdis, tam ſtolidis nebulonibus diſplicere. Primus qui eſt, ſi modò bini ſunt, dubito Poëta ſit an Cæmentarius; ità Salmaſio os oblinit, immo totum quaſi parietem dealbat atque incruſtat. Curru nempe *triumphantem* inducit, Heroëm Gigantomachum, *haſtilia* & *caſtus*, & neſcio quæ nucamenta armorum vibrantem, doctos omnes pedibus quadrigam ſequentes, ſed poſt terga ejus innumeris ſpatiis relictos, utpote *quem numen rebus trepidis ſalutem orbis admoverit*; *tandem ergo tali tempus erat tegi umbone reges*, *parente* nimirum *Juris & imperii.* Delirus neceſſe eſt fuerit & bis puer Salmaſius, qui his laudibus non ſolùm tantopere ſibi placuerit, ſed excudendas etiam quàm primùm de ſe tam ſedulò curaverit: Miſellus etiam poëta atque indecorus, qui Grammaticum, quod genus hominum poëtis miniſtrum ſemper atq; ſubſerviens fuit,

tam immodicis laudibus dignetur. Alter verò non verſus facit, ſed planè inſanit, enthuſiaſtarum omnium, quos tam rabidè inſectatur, ipſe amentiſſimus: hic Salmaſii carnifex quaſi ſit, Syri Damæ filius, Lorarios invocat & Cadmum; veratro deinde ebrius, totam, quicquid ubique eſt, Servulorum & Ballionum ſentinam, ex Indice Plautino evomit; credas lingua Oſcum non latinè loquentem, aut inferarum, quas natat, paludum coaxare ranam. Tum ut intelligatis, quantus ſit Iamborum artifex, duabus ſyllabis unâ in voce peccat, alterâ productâ, alterâ perperam correptâ.

Hi trucidato rege per horrendum nefas.

Aufer iſtas, aſine, *vacivitatum* tuarum clitellas; & tria verba, ſi potes, ſani ac ſobrii hominis tandem affer; ſi tua iſta cucurbita & *blennam caput* vel ad punctum temporis poteſt ſapere: interea te ego puerorum *virgidemiis* tuis cædendum trado Orbilium. Tu mihi ſic perge

male-

maledicere, ut *Cromuello pejor* tibi ſim, quâ nullâ majore me laude afficere potuiſti. Te verò benevolúmne dicam, an ſtolidum, an hoſtem inſidioſum? benevolus certè non es, verba enim hoſtem indicant; cur ergò tam ſtolidus fuiſti vituperator, ut anteferre me tanto viro in buccam tibi venerit? ecquid tu non intelligis, an me putas non intelligere, quò graviora veſtra in me eſſe odia oſtenditis, eò vos ampliora mea in rempublicam merita prædicare, veſtra tot opprobria, tot mea eſſe apud meos præconia? Nam ſi vos me omnium maximè odiſtis, ſanè ego vos omnium maximè exulceravi, vos ego maximè afflixi, cauſæque veſtræ nocui: id ſi ità eſt, idem ego de meis civibus optimè quoque merui; hoſtis enim vel teſtimonium vel judicium, etſi aliàs leve admodùm, de ſuo tamen dolore longè eſt graviſſimum. An Poëta non meminiſti, cùm de Achillis mortui armis, Ajax & Ulyſſes contenderent, non Græcos populares ſed Trojanos hoſtes ex ſententia Neſtoris Judices datos?

Te-

Τοὔνεκα Τρωσὶν ἐφῶμεν ἐΰφροσι τήνδε δίκασσαι.

Quapropter Trojanis permittamus prudentibus hanc litem judicandam.

Et paulò pòſt,

Οἵ ῥα δίκην ἰθεῖαν ἐπὶ σφίσι ποιήσονται,
Οὔ τινι ἦρα φέροντες ἐπεὶ μάλα πάντας Ἀχαιοὺς
Ἶσον ἀπεχθαίρουσι κακῆς μεμνημένοι ἄτης.

Qui juſtum judicium de iis fecerint,
Nemini gratificantes, cùm vehementer omnes Achivos
Æquè oderint, mali memores damni.

Hæc Smyrnæus ille, ſive Calaber. Inſidioſus itaque ſis oportet, méque in invidiam conjicere labores, qui quod judicium in hoſte rectum atq; ſincerum eſſe ſolet, id dolo malo & graviùs lædendi animo corrumpis atque depravas, ita non vir modò, ſed & hoſtis depravatiſſimus

tiſſimus es. Verùm ego, nullo negotio fruſtrabor te, vir bone; quanquam enim Ulyſſem, id eſt, quàm optimè de patria meritum me eſſe ſanè perquàm vellem, tamen Achilleïa arma non ambio; cœlum in clypeo pictum, quod alii, non ego, in certamine aſpiciant, præferre, onus non pictum ſed verum, humeris portare, quod ego, non alii ſentiant, non quæro: Equidem cùm nullas omnino ſimultates aut inimicitias ullo cum homine privatas geram, neque ullus, quod ſciam, mecum gerat, tot in me maledicta jactari, tot probra torqueri, reipublicæ duntaxat causâ, non meâ, eo æquiore animo fero: nec præmii & commodorum inde provenientium, partem longè minimam, ignominiæ longè maximam perveniſſe ad me queror; contentus quæ honeſta factu ſunt, ea propter ſe ſolùm appetiſſe, & gratìs perſequi: Id alii viderint, túque ſcito, me illas *opimitates* atque *opes*, quas mihi exprobras, non attigiſſe, neque eo nomine quo maximè accuſas, obolo factum diti-

ditiorem. Hic rurſus infit Morus, & ſecunda epiſtola cauſas ſcribendi refert; cuinam? *Lectori Chriſtiano* nempe Mœchus & ſtuprator Morus ſalutem: piam ſanè epiſtolam promittis; jam cauſas incipe. *Excitati ſunt Europæarum gentium animi, maxime omnium Galli noſtri reformati, ut parricidium & parricidas, &c. cognoſcerent.* Galli & ipſi reformati contra reges bella geſſerunt; quid ulteriùs fuiſſent facturi, paribus uſi rerum ſucceſſibus, affirmari non poteſt: certè reges ipſorum, ſi qua earum rerum monumentis fides, ab illis haud minùs metuebant ſibi, quàm à nobis noſter: neque injuria, quoties meminiſſent quæ etiam illi ſcriptitarunt, & minati ſæpe ſunt: Nolint igitur, quicquid tu cauſare, ſplendidè nimis de ſe polliceri, iniquiùs de nobis ſentire. Pergit in cauſis. *Equidem ea Anglorum melioris notæ conſuetudine ſum uſus.* Qui tibi ſunt melioris notæ, viris bonis ſunt peſſimæ. *Vt auſim dicere me iſta hominum monſtra noſſe intus & in*

cute.

cute. Putabam te mœchas tantummodo tuas & ſcorta; tu etiam monſtra intus & in cute. *Ut nomen meum premerem, facile impetrarunt Angli quibuſcum conſuevi.* Et aſtutè quidem illi: ſic enim ſperabant & ſe impudentia tua eò largiore fruituros, & te tua fama, etiam tum mala, eo minus cauſæ noſciturum. Noverant enim te, & quàm eſſes olim bonus hortorum cuſtos, & nunc raſus licèt & pumicatus ſacerdos, ut à Pontia ne Pilata quidem abſtinere manus potueris; nec de nihilo ſanè, ſi enim à conficienda carne carnifex dictus putatur, cur minùs tu conficiendo Pontiam Pontifex factus ex ſacerdote tibi videare? Hæc cùm de te non neſcirent alii, cùm non poſſes ipſe quin tibimet conſcires, tamen incredibili, & execrandâ quadam impietate palàm audes profiteri, te *Dei gloriam unice quærere, & vindicare*: & dum ipſe turpiſſima quæris, ſimul accuſare alios, quod *pietatis larvam criminibus imponant*: cùm id nemo manifeſtiùs ac ſceleratiùs quàm

tu

tu ipſe facis, unquam fecerit. *Ad rerum* ais *geſtarum ſeriem magno* tibi *fuiſſe adjumento cum alios ſcriptores tum maxime elenchum motuum nuperorum in Anglia.* Næ tu ineptus homo es, qui tanto clamore facto, quod tuum ſit nihil afferas; ſed ſcriptores tantùm, regiis partibus addictos eóq; meritò ſuſpectos authores contra nos adducere potuiſti, quorũ fides ſi elevabitur, progredi nequeas. Nos igitur ſcriptores illos, ſi opus erit & elenchum elencho refutabimus, non illis per te, ſed tibi per illos, cum viſum erit reſpondebimus; tibi quæ de tuo protuleris, videndum interea, ut tueri queas; quæ cujuſmodi ſint, ab impio & planè Atheo homine profecta, audiant nunc omnes pii & horeſcant. *Jubet amor dei & injuriæ ſancto ejus nomini factæ ſenſus acerrimus cogit ſupplices manus ad deum attollere.* Abde abde obſcœnas illas manus, quas libidine & ambitione ſupinatus attollere non vereris, nè cœlum ipſum quoque audias iis manibus inceſtare, quibus

ſacra

ſacra religionis myſteria contrectando polluiſti. Quam enim divinam ultionem aliis temerarius & væcors imprecaris, eam in ipſius tuum impuriſſimum caput devocaſſe te olim intelliges.

Hactenus clamoris quaſi præludia fuere; nunc, (ſummas enim, & propè ſolas in hoc dramate partes clamor obtinet,) quàm poteſt maximo hiatu, rictum diducit: in cœlum ſcilicet iturus; quo ſi aſcenderit, in neminem profectò acriùs clamabit quam in ipſum clamatorem Morum. *Cum omnibus ſeculis, ſacra fuerit regum majeſtas, &c.* Multa tu quidem More vulgariter, multa malitiosè in nos declamas, quæ nihil attinent: regis enim cædes, & tyranni ſupplicium non ſunt idem, More, non ſunt, inter ſe diſtant longiſſimè, atque diſtabunt, dum ſenſus & ratio jus atque fas, rectíque & obliqui judicium hominibus concedetur. Verùm de his ſatìs jam ſæpiùs dictum, ſatìs defenſum eſt: non patiar qui tot diris inanibus lædere non potes, ut repetitâ crambe

nos

nos demum occidas. De patientiâ, deinde & pietate bellè diſputas: Sed

> *—— de virtute loquutus*
> *Clunem agitas: ego te ceventem more verebor?*

Omnes aïs *reformatos, præſertim Belgas & Gallos, factum noſtrum horruiſſe*: & ſtatim, *bonis ubique non licuiſſe, idem ſentire & loqui.* Sed te tibi repugnare leviculum eſt; hoc multò indignius atque atrocius; *præ noſtro* inquis, *ſcelere, nihil fuit Judæorum ſcelus, Chriſtum crucifigentium, ſive hominum mentem, ſive ſceleris effectus compares.* Furiosè! túne Chriſti miniſter perpetratum facinus in Chriſtum tam leviter fers, quacunque demum *mente* vel *effectu* ut pari ſcelere interfectum quemlibet regem audias dicere? Judæi certè clariſſimis indiciis dei filium agnoviſſe poterant; nos Carolum non eſſe tyrannum, nulla ratione potuimus intelligere. Eventûs autem, ad minuendum ſcelus, ineptiſſimè

ineptiſſimè facis mentionem: verùm ſemper animadverto regios, quò quiſq; acrior eſt, eò leviùs ferre quicquid committitur in Chriſtum, quàm ſi quid in regem: cui tamen cùm Chriſti præcipuè cauſa obediendùm doceant, facilè oſtendunt ſe neque Chriſtum verè colere, neque regem: ſed aliud quiddam ſibi quærentes, incredibilem hanc erga reges fidem ac religionem ſuam, vel ambitioni, vel occultis quibuſdam aliis cupiditatibus obtendere. *Prodiit ergo magnus literarum princeps Salmaſius.* Deſine toties magnum illud, More; quod millies licèt ingeſſeris, haud cuiquam profectò intelligenti perſuaſeris magnum eſſe Salmaſium, ſed minimum eſſe Morum, & nullius pretii homulum, qui, quid deceat ignarus, magni cognomine tam imperitè abutatur. Nos grammaticis atque criticis, quorum ſumma laus aut in alienis lucubrationibus edendis, aut librariorum mendulis corrigendis verſatur, induſtriam quidem ac literarum ſcientiam, doctrinæ etiam haud

contemnendæ laudem,ac præmia libenter concedimus, magni cognomen haud largimur. Is ſolus magnus eſt appellandus, qui res magnas aut gerit, aut docet,aut dignè ſcribit: res autem magnæ ſunt ſolæ, quæ vel vitam hanc noſtram efficiunt beatam, aut ſaltem cum honeſtate commodam atque jucundam, vel ad alteram ducunt beatiorem. Horum verò Salmaſius quid egit? egit verò nihil; quid autem docuit aut ſcripſit magnum? niſi fortè contra Epiſcopos, & primatum Papæ, quod ipſe poſtea & ſuis moribus, & aliis in nos pro epiſcopatu ſcriptis, recantatum penitus evertit. Magnus ergo ſcriptor dici non debet, qui aut nihil magnum, aut quod optimum in vita ſcripſerat, ei fœdiſſimê renunciavit. *Literarum princeps* ut ſit,& Alphabeti per me licet; at verò tibi non *princeps* modò *literarum* eſt, ſed *patronus regum*, & *patronus quidem dignus tantis clientibus*. Pulchrè tu quidem regibus conſuluiſti, ut poſt alios inſignes titulos, Claudii Salmaſii clientes

entes appellentur. Ea nimirum lege ſolvimini cunctis aliis legibus Reges; ut in clientelam Grammatico tradatis vos Salmaſio, ſceptra ferulæ ſubmittatis: *Debebunt ei Reges, dum ſtabit orbis, dignitatis & ſalutis ſuæ vindicias.* Audite Principes; qui peſſimè vos defendit, immo ne defendit quidem, nemo enim oppugnavit, dignitatem & ſalutem veſtram ſibi imputat. Hoc nempe ſolum conſequuti ſunt, qui ſuperbiſſimum Grammaticum ſuſtinendis regum rationibus ex tinearum & blattarum foro advocârunt. *Cui quantum res regia, tantundem etiam eccleſia debebit*; non laudem ſanè, ſed meritiſſimam deſertæ ſuæ cauſæ notam. Nunc in laudes effunderis Defenſionis regiæ; *ingenium, doctrinam, infinitum prope rerum uſum, & intimam ſacri & profani juris penum, concitatæ orationis vigorem, eloquentiam, facundiam aurei illius operis* admiraris, quorum cum nihil affuiſſe homini contendo, (quid enim Salmaſio cum eloquentia?) tum

aureum fuiſſe illud opus vel centies fateor; tot enim Carolus aureos numeravit, ne dicam quid Arauſiacus etiam princeps in idem opus profuderit. *Nunquam major ſurrexit vir magnus, nunquam magis Salmaſius*: Et tantò quidem major ut ſe ruperit, quàm magnus enim fuerit in illo opere jam vidimus; & ſiquid ejuſdem argumenti, ut fertur, poſthumum reliquit, fortaſſe videbimus. Non equidem inficior, edito illo libro, Salmaſium in ore omnium fuiſſe, regiis mirè placuiſſe; *ab auguſtiſsima Sueciæ regina, ampliſsimis præmiis invitatum*; quinimò tota illa contentione Salmaſio ſecunda omnia, adverſa mihi penè omnia fuere. Primùm de illius eruditione, erat hominum ſumma opinio, quam multis ab annis jam diu collegerat, libros conſcribendo multos, & bene magnos, non eos quidem plerúmque utiles, ſed abſtruſiſſimis de rebus, & ſummorum authorum citatiunculis diſſertos; quo nihil citiùs literatorum vulgus in admirationem rapit; me verò quis eſſem,

nemo

nemo in iis ferè regionibus nôrat; magnam ille ſuî expectationem concitârat, attentior operi quàm ſolebat aliàs, ut in re tanta; ego mei nullam potui movere: immò verò multi me ab illo dehortabantur, tyronem cum veterano congreſſurum, partim invidentes, nè utcunque mihi gloriæ foret cum tanto hoſte decertâſſe; partim & mihi, & cauſæ metuentes, nè utriuſque gravi cum ignominia victus diſcederem; cauſa denique ſpecioſa atque plauſibilis, inveterata vulgi opinio, ſive ſuperſtitio dicenda potiùs eſt, & propenſus in regium nomen favor Salmaſio vires & ſpiritus addiderat; eadem omnia contra me fecêre, quo magìs eſt mirandum, quamprimum reſponſio noſtra prodiit, non ſi à pleríſque avidè arriperetur, videre geſtientibus ecquis tam præceps animi eſſet ut auderet cum Salmaſio confligere, ſed tam eſſe placitam multis atque gratam, ut, non authoris, ſed ipſius veritatis ratione habitâ, qui modò ſummo in honore fuerat Salmaſius, nunc quaſi detractâ,

ſub qua latuerat, perſonâ, & exiſtimatione, & animo repentè caderet; ſéque aſſerere, tam etſi omnibus nervis id agens, quoad vixit poſtea non valuerit. Te verò, ſereniſſima Suecorum regina, tuúmque illud acre judicium fallere haud diu potuit; tu veritatis partium ſtudiis anteferendæ, Princeps atque Author propè dicam cœleſtis extitiſti. Quamvis enim illum hominem eximiæ doctrinæ fama, cauſæque regiæ patrocinio tunc temporis longè omnium celeberrimum, à te invitatum, multis honoribus affeciſſes, tamen prodeunte illo reſponſo, & ſingulari æquanimitate abs te perlecto, poſtquam vanitatis & apertiſſimæ corruptelæ redargutum Salmaſium, multa leviter, multa immoderatè, falſa quædam, adverſùs ſeipſum alia, & prioribus ſententiis contraria diſſeruiſſe animadverteras, ad quæ, coram accitus, ut ferunt, quod ſatìs reſponderet nihil habuit, ita palàm animo affecta es, ut ab illo tempore neque hominem, ut antea, colere, neque ejus ingenium aut doctri-

nam

nam magni facere, &, quod erat planè inopinatum, ejus adverſario propenſiùs favere, omnes te intelligerent. Quod enim erat in tyrannos dictum, negabas id ad te ullo modo pertinere: unde & apud te fructum, & apud alios famam rectiſſimæ conſcientiæ adepta es. Cùm enim tua facta ſatis declarent, tyrannum te non eſſe, hæc tua tam aperta animi ſignificatio adhuc clariùs demonſtrabat, te ejus rei ne omnino quidem tibi eſſe conſciam. O me ſpe meâ omni feliciorem! (Eloquentiam enim, niſi quæ in ipſa veritate Suada eſt, nullam mihi ſumo) qui, cùm in ea patriæ tempora incidiſſem, ut neceſſe eſſet in cauſa tam ardua támque invidioſa verſari, ut jus omne regium impugnare viderer, tam illuſtrem, tam verè regiam nactus ſim integritatis meæ teſtem atque interpretem, nullum me verbum feciſſe contra reges, ſed contra regum labes ac peſtes duntaxat tyrannos. Te verò magnanimam, Auguſta, te tutam undique divinâ planè virtute ac ſapientiâ muni-

tam! quæ quod in jus tuum ac dignitatem poterat videri ſcriptum, non ſolùm tam æquo animo atque ſedato, tam incredibili mentis candore, vultúſque verâ ſerenitate perlegere ſuſtinuiſti; ſed contra ipſum Patronum tuum ejuſmodi ſententiam ferre, ut ejus adverſario palmam etiam adjudicare à pleriſque exiſtimeris. Quo te honore, quâ te veneratione, Regina, proſequi ſemper debuero, cujus excelſa virtus ac magnitudo animi non tibi ſolùm glorioſa, ſed mihi etiam tam fauſta atque fortunata, & ſuſpicione me omni atque infamiâ apud alios reges liberavit, & præclaro ac immortali hoc beneficio tibi in perpetuum devinxit. Quàm bene de æquitate tua, déque juſtitia & ſentire exteri, & ſentire & ſperare ſemper tui populi debebunt, qui, cùm tua res ac majeſtas ipſa agi videretur, tam nihil turbatam te de tuo haud minùs placidè, quàm de populi jure ſoles, judicantem viderunt. Jam tu quidem haud temerè, tot conquiſita undique volumina; tot litera-

rum monumenta congeſſiſti, non quaſi te illa quicquam docere, ſed ut ex illis tui cives te diſcere, tuæque virtutis ac ſapientiæ præſtantiam contemplari poſſint; cujus ipſa Divæ ſpecies, niſi tuo animo penitùs inſediſſet, & quaſi oculis conſpiciendam ſe tibi præbuiſſet, haud ulla profectò librorum lectione, tam incredibiles amores excitâſſet in te ſui; quò magìs illum mentis tuæ vigorem planè æthereum & quaſi puriſſimam divinæ auræ partem in illas ultimas regiones delapſam admiramur; quam neque cœlum illud triſte ac nubiloſum ullis frigoribus extinguere aut gravare, neque ſolum illud horridum ac ſalebroſum, quod & ingenia quoque incolarum haud rarò indurat, quicquam in te inæquale aut aſperum creare potuit: quin & ipſa terra illa, tot metallis fæcunda, ſi aliis noverca, tibi certè alma parens, te ſummis enixa viribus totam auream produxiſſe videtur. Dicerem Adolphi filiam invicti atque inclyti regis unicam prolem, niſi tu illi, *Chriſtina*, tantum

præ-

præluceres, quantum viribus ſapientia, belli artibus pacis ſtudia præcellunt. Jam inde profectò regina Auſtri haud ſola celebrabitur: habet nunc & ſeptentrio reginam ſuam, & dignam ſanè quæ non modò ſapientiſſimum illum Judæorum regem, aut ſiquis unquam ſimilis futurus eſſet, auditum proficiſceretur, ſed ad quam alii tanquam ad clariſſimum regalium virtûtum exemplar, & viſendam omnibus Heroinam, undique concurrant: nullúmque in terris faſtigium par eſſe ejus laudibus ac meritis fateantur, in qua minimum hoc eſſe videant, quòd ſit Regina, tot gentium monarcha. Non autem hoc minimum, quòd etiam hoc eſſe decorum ſuorum minimum ipſa ſentiat, aliúdque longè majus atque ſublimius meditetur, quàm regnare; hoc ipſo nomine innumeris regibus præponenda. Poteſt itaque, ſi ea manet Suecorum gentem calamitas, regnum abdicare, Reginam deponere nunquam poteſt, non Sueciæ ſed totius orbis terrarum dignam ſe imperio teſtata,

In

In has digreſſum me Reginæ meritiſſimas laudes, nemo eſt, opinor, qui non collaudet, nedum reprehendat; quas ego quidem ſine ſumma ingratitudinis culpa, vel aliis tacentibus, prætermittere non potui; qui neſcio quâ meâ ſorte, ſanè feliciſſimâ, aut ſi quis eſt occultus vel ſiderũ, vel animorũ, vel rerum conſenſus aut moderamen, tantã arbitrã quam omniũ minimè ſperabam, omnium maximè optabam, tam mihi æquam & faventem in ultimis terris repererim. Nunc ad relictum opus, longè quidem diverſiſſimum, redeundum tamen eſt. *Infremuiſſe*, ais, ***nos ad Defenſionis regiæ famam; diſpexiſſe igitur Grammaticaſtrum aliquem famelicum, qui venalem calamum parricidii patrocinio vellet commodare.*** Hæc abs te malitioſiſſimè ficta ſunt, ex quo memineras, regios, cum ſuis mendaciis ac maledicentiæ præconem diſpicerent, adiiſſe Grammaticum, ſi non famelicum, certè auri plus nimio ſitientem Salmaſium; qui non ſolùm præſentem operam ſuam,

dubium ais eſſe. Tam olim erat dubium quis Homerus, quis Demoſthenes. Equidem tacere diu, & poſſe non ſcribere, quod nunquam potuit Salmaſius, didiceram; eaque in ſinu geſtabam tacitus, quæ ſi tum proferre libuiſſet, æquè ac nunc, inclaruiſſe jamdudum poteram: ſed cunctantis famæ avidus non eram, ne hæc quidem, niſi idoneâ datâ occaſione, unquam prolaturus; nihil laborans etſi alii me quæcunque nôſſem ſcire neſciebant; non enim famam ſed opportunitatem cujuſque rei præſtolabar; unde factum eſt, ut multò ante plurimis eſſem notus, quàm Salmaſius notus eſſet ſibi; nunc Andremone notior eſt caballo. *Homóne an vermis.* Equidem malim me vermem eſſe, quod fatetur de ſe etiam rex Davides, quàm tuum vermem in pectore nunquam moriturum intùs celare. *Aiunt*, inquis, *hominem Cantabrigienſi Academia ob flagitia pulſum, dedecus & patriam fugiſſe, & in Italiam commigraſſe.* Vel hinc licebit conjicere quàm veraces illi fuerint,

rint, ex quibus res noſtras auditione accepiſti; hîc enim & te & illos impudentiſſimè mentiri & nôrunt omnes qui me nôrunt, & ſtatim ampliùs oſtendam. Pulſus verò Cantabrigiâ, cur in Italiam potiùs quàm in Galliam aut Hollandiam commigrarem? ubi tu tot flagitiis coopertus, Miniſter evangelii, non modò impunè vivis, ſed concionaris, ſed ſacra etiam miniſteria, ſummo cum illius Eccleſiæ opprobrio, inquinatiſſimis manibus conſpurcas. Cur verò in Italiam, More? novus credo Saturnus, ut alicubi laterem, in Latium ſcilicet profugi. Verùm ego Italiam, non, ut tu putas, facinoroſorum latibulum aut aſylum, ſed humanitatis potiùs, & civilium doctrinarum omnium hoſpitium & noveram antea, & expertus ſum. *Reverſus librum de divortiis conſcripſit*. Non aliud ſcripſi atque ante me Bucerus de regno Chriſti copioſè, Fagius in Deuteronomium, Eraſmus in Epiſtolam primam ad Corinthios deditâ operâ in Anglorum gratiam, aliique multi percelebres viri,

viri, in commune bonum ſcripſerunt. Quod in illis nemo reprehendit, cur id mihi præ cæteris fraudi eſſet, non intelligo: vellem hoc tantùm, ſermone vernaculo me non ſcripſiſſe; non enim in vernas lectores incidiſſem, quibus ſolēne eſt ſua bona ignorare, aliorum mala irridere. Téne verò, turpiſſime, de divortiis obſtrepere, qui cum Pontia ancilla tibi deſponſata, poſt ſtuprum eo obtentu illatum, immaniſſimum omnium divortium feciſti? Et tamen erat illa Salmaſii famula, Anglica, ut fertur fœmina, regiis partibus apprimè dedita; nempe hoc erat, ſcelerate, adamâſti ut rem regiam, reliquiſti ut rem publicam, cujus tamen converſionis, quam odiſſe adeo vis videri, vide ne ipſe author fueris; vide inquam ne ſubverſa funditus dominatione Salmaſiana Pontiam ipſe in rem publicam converteris. Et hoc modo multas tu quidem una in urbe res publicas, regius licet, aut fundaſſe diceris aut ab aliis fundatas miniſter publicus adminiſtrare. Hæc tua ſunt divortia, ſeu mavis,

mavis, diverticula, unde in me Curius diiſti. Ad mendacia nunc redis. *Cum de regis capite inter conjuratos ageretur, ſcripſit ad eos, & nutantes in malam partem impulit.* Ego vero neque ad eos ſcripſi, neque impellere attinebat, quibus id omnino agere, ſine me, deliberatum jam erat: verùm ea de re quid ſcripſerim, infrâ dicetur, uti etiam de Iconoclaſte. Nunc quoniam iſte, Hominem an dicam hæreo; purgamentum potiùs hominis, ab ancillarum adulteriis ad adulterandam omnem veritatem progreſſus, congeſtis in me tot una ſerie mendaciis, apud exteros infamem reddere conatus eſt, peto ne quis rem ſecùs interpretetur, aut in invidiam trahat, néve moleſtè ferat, ſi de me plura quàm vellem & dixi ſuprà, & porrò dicam: ut ſi oculos à cæcitate, nomen ab oblivione aut calumnia non poſſum, vitam tamẽ poſſim ab ea ſaltem obſcuritate quæ cũ macula ſit, in lucem vindicare. Idque non unam ob cauſam mihi erit neceſſariò faciendùm. Primùm

ut

ut tot viros bonos atque doctos, qui per omnes vicinas gentes noſtra jam legunt, deque me haud malè ſentiunt, ne propter hujus maledicta mei pœniteat; verùm ita ſibi perſuadeant non eum eſſe me, qui honeſtam orationem inhoneſtis moribus, aut liberè dicta, ſerviliter factis unquam dedecorârim, vitámq; noſtram Deo bene juvante, ab omni turpitudine ac flagitio remotam longè ſemper fuiſſe: deinde, ut quos laudandos mihi ſumo viros illuſtres ac laude dignos, hi ſciant nihil me pudendum magis exiſtimare, quàm ſi ad eorum laudes vituperandus ipſe ac nequàm accederem; ſciat denique populus Anglicanus, quem ut defenderem, meum ſive fatum ſive officium, ſua virtus impulit, ſi vitam pudenter atque honeſtè ſemper egi, meam defenſionem, neſcio an honori aut ornamento, certè pudori aut dedecori nunquam ſibi fore: qui igitur, & unde ſim, nunc dicam. Londini ſum natus, genere honeſto, patre viro integerrimo, matre probatiſſima, & eleemoſynis per vici-

niam potiſſimùm notâ. Pater me puerulum humaniorum literarum ſtudiis deſtinavit; quas ita avidè arripui, ut ab anno ætatis duodecimo vix unquam ante mediam noctem à lucubrationibus cubitum diſcederem; quæ prima oculorum pernicies fuit: quorum ad naturalem debilitatem acceſſerant & crebri capitis dolores; quæ omnia cum diſcendi impetum non retardarent, & in ludo literario, & ſub aliis domi magiſtris erudiendum quotidie curavit: ita variis inſtructum linguis, & percepta haud leviter philoſophiæ dulcedine, ad Gymnaſium gentis alterum, Cantabrigiam miſit: Illîc diſciplinis atque artibus tradi ſolitis ſeptennium ſtudui, procul omni flagitio, bonis omnibus probatus, uſquedum Magiſtri, quem vocant, gradum, cum laude etiam adeptus, non in Italiam, quod impurus ille comminiſcitur, profugi, ſed ſponte meâ domum me contuli, meíque etiam deſiderium, apud Collegii pleróſque ſocios à quibus eram haud mediocriter cultus, reliqui. Pa-

terno rure, quo is tranſigendæ ſenectu-tis cauſâ conceſſerat, evolvendis Græcis Latiniſque ſcriptoribus ſummum per otium totus vacavi; ita tamen ut non-nunquam, rus urbe mutarem, aut coë-mendorum gratia librorum, aut novum quidpiam in Mathematicis, vel in Muſi-cis, quibus tum oblectabar, addiſcendi. Exacto in hunc modum quinquennio, poſt matris obitum, regiones exteras, & Italiam potiſſimùm, videndi cupidus, exorato patre, uno cum famulo profe-ctus ſum. Abeuntem, vir clariſſimus Henricus Woottonus, qui ad Venetos Orator Jacobi regis diu fuerat, & votis & præceptis, eunti peregrè ſanè uti-liſſimis, eleganti epiſtolâ perſcriptis, me amiciſſimè proſequutus eſt. Commen-datum ab aliis nobiliſſimus vir Thomas Scudamorus vicecomes Slegonenſis, Caroli regis Legatus, Pariſiis humaniſ-ſimè accepit; méque Hugoni Grotio viro eruditiſſimo, ab Regina Suecorum tunc temporis ad Galliæ regem Legato, quem inviſere cupiebam, ſuo nomine,

& ſuorum uno atque altero deducente, commendavit: diſcedenti poſt dies aliquot Italiam verſus, literas ad mercatores Anglos, quà iter eram facturus, dedit, ut quibus poſſent officiis mihi præſtò eſſent. Nicæâ ſolvens, Genuam perveni; mox Liburnum & Piſas, inde Florentiam. Illa in urbe, quam præ cæteris propter elegantiam cum linguæ tum ingeniorum ſemper colui, ad duos circiter menſes ſubſtiti; illic multorum & nobilium ſanè & doctorum hominum familiaritatem ſtatim contraxi; quorum etiam privatas academias, (qui mos illic, cum ad literas humaniores, tum ad amicitias conſervandas laudatiſſimus eſt) aſſiduè frequentavi. Tui enim Jacobe Gaddi, Carole Dati, Freſcobalde, Cultelline, Bonmatthæi, Clementille, Francine, aliorúmque plurium memoriam, apud me ſemper gratam atque jucundam, nulla dies delebit. Florentia Senas, inde Romam profectus, poſtquam illius urbis antiquitas & priſca fama me ad bimeſtre ferè ſpatium tenuiſſet (ubi &

Luca

Luca Holſtenio, aliiſque viris cum do-ctis tum ingenioſis, ſum uſus humaniſſi-mis) Neapolim perrexi: Illìc per Ere-mitam quendam, quîcum Roma iter feceram, ad Joannem Baptiſtam Man-ſum, Marchionem Villenſem, virum nobiliſſimum atque graviſſimum, (ad quem Torquatus Taſſus inſignis poeta Italus de amicitia ſcripſit) ſum intro-ductus; eodémque uſus, quamdiu illic fui, ſanè amiciſſimo; qui & ipſe me per urbis loca & Proregis aulam circum-duxit, & viſendi gratia haud ſemel ipſe ad hoſpitium venit: diſcedenti ſeriò excuſavit ſe, tametſi multò plura detu-liſſe mihi officia maximè cupiebat, non potuiſſe illa in urbe, propterea quòd nolebam in religione eſſe tectior. In Siciliam quoque & Græciam trajicere volentem me, triſtis ex Anglia belli ci-vilis nuntius revocavit: turpe enim exi-ſtimabam, dum mei cives domi de li-bertate dimicarent, me animi causâ oti-osè peregrinari. Romam autem rever-ſurum, monebant Mercatores ſe didi-

ciſſe per literas parari mihi ab Jeſuitis Anglis inſidias, ſi Romam reverterem; eò quod de religione nimis liberè loquutus eſſem. Sic enim mecum ſtatueram, de religione quidem iis in locis ſermones ultro non inferre; interrogatus de fide, quicquid eſſem paſſurus, nihil diſſimulare. Romam itaque nihilo minùs redii: quid eſſem, ſi quis interrogabat, neminem celavi; ſi quis adoriebatur, in ipſa urbe Pontificis, alteros prope duos menſes, orthodoxam religionem, ut antea, liberrimè tuebar: Deóque ſic volente, incolumis Florentiam rurſus perveni; haud minùs mei cupientes reviſens, ac ſi in patriam revertiſsem. Illic totidem, quot priùs, menſes libenter commoratus, niſi quod ad paucos dies Lucam excucurri, tranſcenſo Apennino, per Bononiam & Ferraram, Venetias contendi. Cui urbi luſtrandæ cum menſem unum impendiſsem, & libros, quos per Italiam conquiſiveram, in navem imponendos curâſsem, per Veronam ac Mediolanum, & Pæninas Alpes, Lacu

denique

denique Lemanno, Genevam delatus ſum. Quæ urbs, cùm in mentem mihi hinc veniat Mori calumniatoris, facit ut Deum hìc rurſus teſtem invocem, me his omnibus in locis, ubi tam multa licent, ab omni flagitio ac probro integrum atque intactum vixiſſe, illud perpetuò cogitantem, ſi hominum latere oculos poſſem, Dei certè non poſſe. Genevæ cum Joanne Deodato, Theologiæ profeſſore doctiſſimo, quotidianus verſabar. Deinde eodem itinere, quo priùs, per Galliam, poſt annum & tres plus minus menſes in patriam revertor; eodem ferme tempore quo Carolus, cum Scotis, ruptâ pace, bellum alterum quod vocant Epiſcopale, redintegrabat; in quo fuſis primo congreſſu regiis copiis, cùm videret etiam omnes Anglos, & meritò quidem, in ſe peſſimè animatos, malo coactus, non ſponte, Parlamentum haud ita multò poſt, convocavit. Ipſe, ſicubi poſſem, tam rebus turbatis & fluctuantibus, locum conſiſtendi circumſpiciens, mihi libríſque

 meis,

meis, ſat amplam in urbe domum conduxi; ibi ad intermiſſa ſtudia beatulus me recepi; rerum exitu Deo imprimis, & quibus id muneris populus dabat, facilè permiſſo. Interea Parlamento rem ſtrenuè gerente, Epiſcoporum faſtus detumuit. Ut primùm loquendi ſaltem cæpta eſt libertas concedi, omnia in Epiſcopos aperiri ora; alii de ipſorum vitiis, alii de ipſius ordinis vitio conqueri; iniquum eſſe, ſe ſolos ab eccleſiis omnibus, quotquot reformatæ ſunt, diſcrepare; exemplo fratrum, ſed maximè ex verbo Dei, gubernari Eccleſiam convenire. Ad hæc ſanè experrectus, cùm veram affectari viam ad libertatem cernerem, ab his initiis, his paſſibus, ad liberandam ſervitute vitam omnem mortalium, rectiſſimè procedi, ſi ab religione diſciplina orta, ad mores & inſtituta reipublicæ emanaret, cùm etiam me ita ab adoleſcentia paráſſem, ut quid divini, quid humani eſſet juris, ante omnia poſſem non ignorare, méque conſuluiſſem ecquando ullius uſus eſſem

eſſem futurus, ſi nunc patriæ, immò verò eccleſiæ tótque fratribus evangelii causâ, periculo ſeſe objicientibus deeſſem, ſtatui, etſi tunc alia quædam meditabar, huc omne ingenium, omnes induſtriæ vires transferre. Primùm itaque de reformanda eccleſia Anglicana, duos ad amicum quendam libros conſcripſi: deinde, cum duo præ cæteris magni nominis Epiſcopi ſuum jus contra Miniſtros quoſdam primarios aſſererent, ratus de iis rebus, quas amore ſolo veritatis, & ex officii Chriſtiani ratione didiceram haud pejùs me dicturum quàm qui de ſuo quæſtu & injuſtiſſimo dominatu contendebant, ad hunc libris duobus, quorum unus de Epiſcopatu prælatico, alter de ratione Diſciplinæ eccleſiaſticæ inſcribitur, ad illum, ſcriptis quibuſdam animadverſionibus, & mox Apologia, reſpondi; & miniſtris facundiam hominis, ut ferebatur ægrè ſuſtinentibus, ſuppetias tuli; & ab eo tempore, ſi quid poſteà reſponderent, interfui. Cùm petiti omnium

um telis Epiſcopi tandem cecidiſſent, otiúmque ab illis eſſet, verti aliò cogitationes; ſi qua in re poſſem libertatis veræ ac ſolidæ rationem promovere; quæ non forìs, ſed intus quærenda, non pugnando, ſed vitam rectè inſtituendo, rectéque adminiſtrando adipiſcenda potiſſimùm eſt. Cùm itaque tres omnino animadverterem libertatis eſſe ſpecies, quæ niſi adſint, vita ulla tranſigi commodè vix poſſit, Eccleſiaſticam, domeſticam ſeu privatam, atque civilem, déque prima jam ſcripſiſſem; déque tertia Magiſtratum ſedulò agere viderem, quæ reliqua ſecunda erat, domeſticam mihi deſumpſi; ea quoque tripartita, cùm videretur eſſe, ſi res conjugalis, ſi liberorum inſtitutio rectè ſe haberet, ſi denique liberè philoſophandi poteſtas eſſet, de conjugio non ſolùm ritè contrahendo, verùm etiam, ſi neceſſe eſſet, diſſolvendo, quid ſentirem explicui; ídque ex divina lege, quam Chriſtus non ſuſtulit, nedum aliam, tota lege Moſaïca graviorem civiliter ſanxit;

quid

quid item de excepta ſolùm fornicatione ſentiendum ſit, & meam aliorúmque ſententiam exprompſi, & clariſſimus vir Seldenus noſter, in Uxore Hebræâ plùs minùs biennio pòſt editâ, uberiùs demonſtrâvit. Fruſtrà enim libertatem in comitiis & foro crepat, qui domi ſervitutem viro indigniſſimam, inferiori etiam ſervit; eâ igitur de re aliquot libros edidi; eo præſertim tempore cùm vir ſæpè & conjux hoſtes inter ſe acerrimi, hic domi cum liberis, illa in caſtris hoſtium materfamilias verſaretur, viro cædem atque perniciem minitans. Inſtitutionem deinde liberorum uno opuſculo breviùs quidem tractabam; ſed quod ſatis arbitrabar iis fore, qui ad eam rem, quâ par eſſet diligentiâ, incumberent; quâ quidem re, nihil ad imbuendas, unde vera atque interna oritur libertas, virtute hominum mentes, nihil ad rempublicam bene gerendam, & quam diutiſſimè conſervandam majus momentum poteſt afferre. Poſtremò de typographia liberanda, ne veri & falſi

falſi arbitrium, quid edendum, quid premendum, penès paucos eſſet, eóſq; ferè indoctos, & vulgaris judicii homines, librorum inſpectioni præpoſitos, per quos nemini ferè quicquam quod ſupra vulgus ſapiat, in lucem emittere, aut licet aut libet, ad juſtæ orationis modum Areopagiticam ſcripſi. Civilem, quæ poſtrema ſpecies reſtabat, non attigeram; quam Magiſtratui ſatis curæ eſſe cernebam: neque de jure regio quicquam à me ſcriptum eſt, donec Rex hoſtis à Senatu judicatus, bellóq; victus, cauſam captivus apud Judices diceret, capitíſque damnatus eſt: Tum verò tandem, cùm Presbyteriani quidam Miniſtri, Carolo priùs infeſtiſſimi, nunc Independentium partes ſuis anteferri, & in Senatu plus poſſe indignantes, Parlamenti ſententiæ de Rege latæ, (non facto irati, ſed quod ipſorum factio non feciſſet) reclamitarent, & quantum in ipſis erat, tumultuarentur, auſi affirmare Proteſtantium doctrinam, omnéſque eccleſias reformatas ab ejuſmodi in reges atroci

atroci ſententiâ abhorrere, ratus falſitati tam apertæ palàm eundum obviàm eſſe, ne tum quidem de Carolo quicquam ſcripſi aut ſuaſi,ſed quod in genere contra tyrannos liceret, adductis haud paucis ſummorum Theologorum teſtimoniis,oſtendi; & inſignem hominum meliora profitentium, ſive ignorantiam ſive impudentiam propè concionabundus inceſſi. Liber iſte non niſi poſt mortem Regis prodiit,ad componendos potiùs hominum animos factus, quàm ad ſtatuendum de Carolo quicquam quod non mea, ſed Magiſtratuum intererat, & peractum jam tum erat. Hanc intra privatos parietes meam operam nunc eccleſiæ, nunc reipublicæ gratìs dedi; mihi viciſſim vel hæc vel illa præter incolumitatem nihil; bonam certè conſcientiam, bonam apud bonos exiſtimationem, & honeſtam hanc dicendi libertatem facta ipſa reddidere: commoda alii, alii honores gratìs ad ſe trahebant: me nemo ambientem, nemo per amicos quicquam petentem, curiæ
foribus

foribus affixum petitorio vultu, aut minorum conventuum veſtibulis hærentem nemo me unquam vidit; domi fere me continebam, meis ipſe facultatibus, tametſi hoc civili tumultu magna ex parte ſæpe detentis, & cenſum ferè iniquiùs mihi impoſitum, & vitam utcunque frugi tolerabam. His rebus confectis, cùm jam abundè otii exiſtimarem mihi futurum, ad hiſtoriam gentis, ab ultima origine repetitam, ad hæc uſque tempora, ſi poſſem, perpetuo filo deducendam me converti: quatuor jam libros abſolveram, cùm ecce nihil tale cogitantem me, Caroli regno in rempublicam redacto, Concilium Statûs, quod dicitur, tum primùm authoritate Parlamenti conſtitutum, ad ſe vocat, meâque operâ ad res præſertim externas uti voluit. Prodiit haud multò poſt attributus Regi liber, contra Parlamentum invidioſiſſimè ſane ſcriptus: huic reſpondere juſſus, Iconi Iconoclaſten oppoſui; non *regiis manibus inſultans*, ut inſimulor, ſed reginam veritatem regi

Carolo

Carolo anteponendam arbitratus; immo cum prævidεrem hanc calumniam cuivis maledico in promptu fore, ipſo exordio, & ſæpe aliàs, quoad licuit, à me iſtam invidiam ſum amolitus. Prodiit deinde Salmaſius; cui quis reſponderet, adeò non diu, quod ait Morus, diſpiciebant, ut me in concilio tum etiam præſentem ſtatim omnes ultro nominarent. Hactenus ad obturandum os tuum, More, & mendacia redarguenda bonorum maximè virorum in gratiam, qui me aliàs non nôrint, meî rationem reddidi. Tu igitur, More, tibi dico immunde, φιμώθητι, obmuteſce inquam; quo enim magis mihi maledixeris, eo me rationes meas uberiùs explicare coëgeris; ex quo aliud lucrari nihil poteris, quàm ut tibi mendaciorum opprobrium adhuc gravius concilies, mihi ad integritatis cõmendationem eo latiùs viam aperias. Reprehenderam ego Salmaſium, quòd extraneum ſe & alienigenam rebus noſtris immiſcuiſſet: Tu inſtas, *ad eos qui ad Angliam non pertinent, hanc de-*

fenſionem

fenſionem maxime pertinere. Quid enim? *poſſint*, inquis, *Angli exiſtimari ſtudio partium acriùs agere; Gallos verò conſentaneum eſt rei, non hominum, rationem habuiſſe.* Ad hæc eadem quæ priùs regero; externum & longinquum, qualis tu es, in alienas res præſertim turbatas, immerſurum ſe neminem niſi corruptum; Salmaſium prius demonſtravi mercede conductum; te conſtat per Salmaſium & Arauſionenſes profeſſoriam cathedram petiiſſe; deinde, quod fœdius eſt, exagitas Parlamentum, & ſubagitas Pontiam. Quam autem affers rationem, cur hæc ad exteros potius pertinerent, deridicula prorſus eſt; ſi enim Angli partium ſtudiis feruntur, quid vos aliud, qui illos ſolos ſequimini, quàm eorum affectus duntaxat in vos transfertis? adeò ut, ſi Anglis illis credendum in ſua cauſa non eſt, vobis profectò ſit multò minus; qui rerum noſtrarum nihil intelligitis, aut ſaltem creditis, niſi quas ab ipſis accepiſtis quibus, veſtrâ quoque ſententiâ,

vix

vix eſt credendum. Hic rurſum effundis te in laudem magni Salmaſii: magnus ſanè tibi fuit, quem tu quaſi pro lenone habuiſti ancillæ ſuæ; laudas tamen; at is te non laudat, immo ante mortem palàm eſt abominatus, ſéque ipſe millies incuſavit, quòd Spanhemio graviſſimo Theologo, de te, quàm impius eſſes, non credidiſſet. Nunc totus in rabiem verſus rationi quaſi renuntias; *Jamdudum rationi* ſcilicet *defunctus eſt Salmaſius*. Tu clamandi tantum & furendi partes tibi depoſcis, & tamen primas in maledicendo etiam tribuis Salmaſio; *non quia verbis ſævit, ſed quia Salmaſius.* Ὦ σπερμολόγε! has nempe argutias morigeranti debemus Pontiæ. Hinc clamor tuus argutari atque etiam minurizare didicit; hinc minitabundus quoque, *experiemini*, inquis, *aliquando, fædiſſimæ belluæ, quid ſtyli potuerint.* Téne experiemur, ancillariole, téne mœche, aut ſtylum tuum, ancillis tantummodo metuendum? cui ſi quis raphanum aut mugilem ſolùm intenderit,

actum mehercule præclarè tecum putes, ſi nate non fiſſa & incolumi ſtylo iſto ſalaci tuo queas aufugere. *Equidem non adeo ſum*, inquis, *vacui capitis ut provinciam à Salmaſio ſuſceptam aggrediar*: quam ille quidem ſine capite admodum vacuo, nunquam aggreſſus fuiſſet; feſtivè tu quidem vacuitate capitis, magnum Salmaſium tibi anteponis. *At regii ſanguinis clamorem ad cœlum tollere* quod *ineruditi* etiam *debent*: hoc nempe tuum eſſe ais. Clama, vociferare, boa; perge hypocritari, ſancta verba uſurpare, & Priapeïa vivere; Exurget, mihi crede, aliquando quem inclamas toties ultionum Deus, exurget, téq; imprimis eradicabit, diaboli miniſtrum, & reformatæ eccleſiæ infandum dedecus & luem. Inculpantibus Salmaſii maledicentiam quamplurimis, reſpondes, *Sic cum paricidis monſtrorum omnium turpiſsimis, fuiſse agendum*. Laudo; telis enim nos inſtruis: & quo te, pacto, tuóſque perduelles tractari conveniat, commodus doces, nóſque ipſe abſolvis.

Nunc

Nunc quando ratione nihil potes, ne audes quidem occupatum ab Salmaſio jus omne regium, & quicquid eſt in eo rationis cauſatus, à contumeliis & rabie ad narrationes quaſdam miſerabiles converſus, expers rationis, inſtitutos ab initio clamores tantùm perſequeris: quas partim Salmaſianas recoxiſti, partim ex elencho illo ἐλεγχίςῳ anonymo, qui non patriâ ſolùm, ſed nomine etiam profugit, deſcriptas interpolâſti: quarum ad præcipua capita, vel in Iconoclaſte, vel in Salmaſianis ita jam reſpondi, ut citra modum Hiſtoriæ, reſponderi ampliùs poſſe non putem. Sempérne ego ut identidem eandem orbitam teram, & ad Balatronis cujuſque ſtridorem dicta toties cogar iterare? non faciam; neque meâ ſic abutar vel operâ vel otio. Si quis conductitios ejulatus, & compoſitos vænaliſſimi hominis ploratus, ſi quis declamatiunculas, quas etiam ancillaris concubitus, adulterinas eduxit & ſpurias, Morilli nothi gemellas, fide ſatis locupletes, arbitratur eſſe,

ad me quod attinet, nihil quidem moror, quo minùs ita exiſtimet; neque enim eſt ut ab ejuſmodi credulo ac temerario metuendum nobis quicquam ſit: attingam tamen pauca, multorum inſtar, ex quibus tam quis ipſe, quàm quid dicat, & quid de reliquo judicandum ſit, ſummatim intelligetis. Poſtquam de camera plebis & camera procerum, ad unam redigenda, multa exoticus deblateravit, (quod poſtulatum nemo ſanus reprehenderet) *ut æqualitate*, inquit, *in rempublicam invecta, ad eandem in eccleſiam introducendam procederetur*; *tunc enim adhuc ſtabant epiſcopi: hic niſi ſit purus putus Anabaptiſmus, nihil video.* Quis hoc à Theologo & miniſtro Gallico ſperâſſet unquam? ſanè qui Anabaptiſmus quid ſit, niſi hoc ſit, non videt, eum ego crediderim haud magìs videre quid ſit Baptiſmus. Sed ſi res propriis vocabulis appellare malimus, æqualitas in republica non eſt Anabaptiſmus, ſed Democratia longè antiquior; in eccleſia præſertim conſtituta, eſt diſci-

diſciplina Apoſtolica. At enim *ſtabant epiſcopi.* Fatemur, ſtabant & Genevæ; cum illa civitas & epiſcopum & eundem legitimum principem religionis causâ expulit; quod illis laudi, cur id nobis probro ducitur? ſcio quid tibi vis, Morè, Genevenſium ſuffragia ultum is; quibus dimiſſus cum ignominia, an ejectus ex illa eccleſia fueris, in dubio eſt. Te ergo cum Salmaſio tuo ab evangelico hoc inſtituto deſciviſſe, & ad epiſcopos transfugiſſe, ſi modò refert quo tu transfugeris, apparet. *Deinde ad miniſtrorum*, inquis, *noſtratium æqualitatem reſpublica tranſiit, ut palàm ſit eundem ſpiritum tunc viguiſſe qui octavo demum anno nefando regis parricidio rem peregit.* Ergo idem ut videtur ſpiritus & miniſtros conſtituit veſtrates, & parricidium peregit: Perge ut occepiſti, quas par eſt apoſtatam, eructare inſanias. *Non plures*, inquis, *tribus libellis ſupplicibus confecerunt, qui in regem animadverti poſtulabant.* Quod notum eſt, & ipſe memini, falſiſſimum eſſe. Sanè qui

has res apud nos memoriæ mandarunt, non tres tantũmodo libellos iſtiuſmodi, ſed multos ex diverſis Angliæ provinciis, exercitúſq; legionibus unius ferè menſis ſpatio, tres uno die allatos fuiſſe memorant. Vides quanta cum gravitate hac de re deliberaverit Senatus, cujus cunctationem Populus lenitatis nimiæ ſuſpectam tot ſupplicibus libellis eximendam putavit. Quot reris millia hominum fuiſſe idem ſentientium, qui Senatum ad id hortari, quod jam tum seriò agitabat, vel importunum exiſtimarent vel ſupervacaneum? quorum ex numero & ipſe fui, qui tamen quid voluerim obſcurum non eſt. Quid ſi conticuiſſent omnes rei magnitudine perculſi, eóne minùs habuiſſet Senatus in re tanta quod ſtatueret, expectandúſne populi nutus erat, ex quo tantorum exitus conſiliorum penderet? enimverò ſupremum gentis Concilium, ab univerſo populo ea mente adhibitum, ut impotentem regis dominatum coerceret, poſteaquam efferatum & repug-

nantem

nantem bello cepiſſet, ſi recurrere ad juſſa populi deberet, velit jubeátne de captivo hoſte ſupplicium ſumi, profectò qui rempublicam fortiſſimè recuperaſſent, quid aliud feciſſe viderentur quàm in laqueos tyranni à populo, ſi fors ita ferret, abſoluti ſeſe præcipites dediſſe? aut ſi accepta maximis de rebus decernendi ſumma poteſtate, de iis quæ præſertim vulgi captum ſuperant, non dico ad populum (nam cum hac poteſtate ipſi populus jam ſunt) ſed ad multitudinem rurſus referre cogerentur quæ imperitiæ ſuæ, conſcia ad eos prius omnia retulerat, quis ultro citróq; referendi finis eſſet? quis tandem in hoc Euripo conſiſtendi locus? quod firmamentum inter libellos iſtiuſmodi tot capitum leviſſimorum, quæ ſalus quaſſatis rebus hominum foret? quid ſi reſtituendum regno Carolum poſtulaſſent? cujuſmodi libellos extitiſſe aliquot non ſupplices ſed minaces fatendum eſt ſeditioſorum hominum, quorum nunc odium, nunc miſeratio æquè ſtulta aut ma-

litioſa eſſe ſolebat; horúmne ratio habenda fuit? qui *ut cum Rege colloquium inſtitueretur*, *ingenti*, inquis, *numero pagis relictis ad Parlamenti fores accurrebant*; *quorum Senatores*, *immiſſo milite*, *plurimos trucidarunt*. Et Surrienſes dicis paganos, qui neſcio aliorum è malitia, agreſtes ipſi, an ſua improbitate impulſi, cum libello ſupplice bene poti, & comeſſabundi potiùs, quam aliquid petituri, per urbem ibant; mox curiæ fores facto agmine, ferociter obſederunt; collocatos ibi milites ſtationibus deturbârunt, unum ad ipſas curiæ fores occiderunt, priuſquã illos vel dicto vel facto quiſquã laceſſiſſet: inde meritò pulſi ac malè multati, haud ultra duos tréſve occiſi, vinolentiam potiùs quàm *libertatem ſpirantes*. Paſſim concedis *potiores fuiſſe Independentium partes*, *non numero*, *ſed conſilio & virtuti militari*. Unde ego & jure & merito ſuperiores quoq; fuiſſe contendo: nihil enim eſt naturæ convenientius, nihil juſtius, nihil humano generi utilius aut melius,

quàm

quàm ut minor majori, non numerus numero, ſed virtus virtuti, conſilium conſilio cedat; qui prudentiâ, qui rerum uſu, induſtriâ, atque virtute pollent, hi meâ quidem ſententiâ, quantumvis pauci, quantovis numero, plures erunt, & ſuffragiis ubique potiores. Multa ſparſim inſeris de *Cromuello*, quæ cujuſmodi ſint infra videbimus; de reliquis reſponſum jampridem Salmaſio eſt. Judicium quoque Regis non prætermittis, quamvis & illud à magno tuo rhetore miſerabiliter ſit declamatum. Proceres, id eſt, Regis purpuratos, & miniſtros ferè aulicos, à judicando Rege ais abhorruiſſe: Nos id parùm referre, altero libro oſtendimus. *Deinde curiarum judices eraſos; quippe qui reſponderant eſſe contra Angliæ leges, Regem judicio ſiſti.* Neſcio quid tunc reſponderint, ſcio quid jam approbent atque defendant: non eſt novum, Judices, quos minimè decet, meticuloſos eſſe. *Præficitur ergo ſordida & ſcelerata curia, par Præſes, obſcuriſſimus & petulantiſſimus nebulo.*

Te

Te verò tot vitiis & ſceleribus obſtrictum, immo meram ſpurcitiem, merum ſcelus, uſque adeo obduxiſſe menti & ſenſibus callum, niſi tua mens potiùs tota callus eſt, ut in Deum atheus, & ſacrorum contaminator, in homines inhumanus, cujuſque optimi calumniator eſſe auſis, quid aliud eſt eſſe quàm germanum Iſcariotam atque diabolum? Quamvis autem tua vituperatio laus ſumma ſit, tamen præſtantiſſimo viro cui oblatras, nec non amico mihi ſemper plurimùm colendo, nequaquam deero; quo minus ab improbiſſimis per fugarum & Merorum linguis, quas, niſi cauſa reipublicæ nunquam ſenſiſſet, vindicem. Eſt *Joannes Bradſcianus* (quod nomen libertas ipſa, quacunque gentium colitur, memoriæ ſempiternæ celebrandum commendavit,) nobili familia, ut ſatis notum eſt, ortus; unde patriis legibus addiſcendis, primam omnem ætatem ſedulò impendit; dein conſultiſſimus cauſarum ac diſertiſſimus patronus, libertatis & populi vindex acerrimus, &

magnis

magnis reipublicæ negotiis eſt adhibitus, & incorrupti Judicis munere aliquoties perfunctus: Tandem uti Regis judicio præſidere vellet, à Senatu rogatus, provinciam ſanè periculoſiſſimam non recuſavit. Attulerat enim ad legum ſcientiam ingenium liberale, animum excelſum, mores integros ac nemini obnoxios; unde illud munus omni prope exemplo majus ac formidabilius,tot Sicariorum pugionibus ac minis petitus, ita conſtanter, ita graviter, tanta animi cum præſentia ac dignitate geſſit atque implevit, ut ad hoc ipſum opus, quod jam olim Deus edendum in hoc populo mirabili providentia decreverat, ab ipſo Numine deſignatus atque factus videretur; & Tyrannicidarum omnium gloriam tantùm ſuperaverit, quantò eſt humanius, quantò juſtius, ac majeſtate plenius, Tyrannum judicare, quàm injudicatum occidere. Alioqui nec triſtis, nec ſeverus, ſed comis ac placidus, perſonam tamen quam ſuſcepit tantam, æqualis ubique ſibi, ac veluti conſul non

unius

unius anni, pari gravitate ſuſtinet, ut non de tribunali tantùm, ſed per omnem vitam judicare Regem diceres. In conſiliis ac laboribus publicis maximè omnium indefeſſus, multíſque par unus; domi, ſi quis alius, pro ſuis facultatibus hoſpitalis ac ſplendidus, amicus longè fideliſſimus, atque in omni fortuna certiſſimus, bene merentes quoſcunque nemo citiùs aut libentiùs agnoſcit, neque majore benevolentia proſequitur; nunc pios, nunc doctos, aut quavis ingenii laude cognitos, nunc militares etiam & fortes viros ad inopiam redactos ſuis opibus ſublevat; iis ſi non indigent, colit tamen libens atque amplectitur; alienas laudes perpetuò prædicare, ſuas tacere ſolitus; hoſtium quoque civilium ſi quis ad ſanitatem rediit, quod experti ſunt plurimi, nemo ignoſcentior. Quod ſi cauſa oppreſſi cujuſpiam defendenda palam, ſi gratia aut vis potentiorùm oppugnanda, ſi in quenquam bene meritum, ingratitudo publica objurganda ſit, tum quidem in illo viro, vel facundiam

vel

vel conſtantiam nemo deſideret, non patronum, non amicum, vel idoneum magis & intrepidum, vel diſertiorem alium quiſquam ſibi optet; habet, quem non minæ dimovere recto, non metus aut munera propoſito bono atque officio, vultúſque ac mentis firmiſſimo ſtatu dejicere valeant. Quibus virtutibus, & pleriſque merito charus, & inimiciſſimis non contemnendus, geſtarum egregiè rerum in republica laudem, dirupto te, More, tuíque ſimilibus, apud omnes tum exteros tum poſteros, in omne ævum propagabit. Sed pergendum, Rex capite damnatus eſt: *contra hanc veſaniam Londini pulpita fere omnia detonare.* Ligneo iſto tonitru haud multum terres; iſtos Salmoneas nihil veremur, qui fictitium illud fulmen & arrogatum ſibi, aliquando luent; graves profectò authores & ſynceri, qui paulò ante ex iiſdem pulpitis contra Pluraliſtas & Nonreſidentes ſtrepitu æquè horribili detonabant; paulò poſt, raptis hic ſibi ternis, ille quaternis Prælatorum ſacer-

ſacerdotiis, quos tonando abegerant, atque inde nonreſidentes neceſſariò facti, eodem ipſi crimine tenebantur in quod detonabant, & ſui quiſque tonitrus bidental factus eſt: neque ullus adhuc pudor; nunc in vendicandis ſibi decimis toti ſunt; & ſanè ſi decimarum tanta ſitis eſt, cenſeo affatim decimandos: non terræ fructus tantùm, ſed & maris fluctus ſibi habeant decumanos. Iidem primò bellum ſuadebant in Regem, ut in hoſtem exitio devotum; mox capto hoſti, & imputatæ à ſemetipſis toties cædis ac ſanguinis effuſi damnato, parci volebant utpote regi. Ita in pulpitis tanquam in taberna quadam meritoria, quæ volunt mercimonia, quæ volunt ſcruta, vendunt popello; & quod miſerius eſt, quæ jam vendidere, quoties volunt repoſcunt. At *Scoti regem ſibi reddi flagitabant, commemorant Senatus promiſſa quando Anglis regem tradiderant.* Atqui ego vel Scotos etiã fatentes habeo, nulla omnino promiſſa publica interceſſiſſe, cũ rex traderetur; & turpe ſanè

ſanè fuiſſet Anglis,regem ſuum à Scotis in Anglia conductitiis, reddendum non fuiſſe niſi per conditiones: quid? quod ipſa Parlamenti reſponſio ad Scotorum cartulas Id.Mart. 1647. edita, ullam hac de re interpoſitam ab ſe fidem, quo pacto rex tractandus eſſet, dilucidè negat; indignum quippe cenſuiſſe, non niſi eâ lege ſua jura obtineri à Scotis potuiſſe. Attamen *regem reddi ſibi flagitabant.* Mites, credo, homines frangebantur animo, deſiderium ſui regis ferre diutius non poterant: immoverò iidem illi, cum ab initio horum in Britannia motuum, de jure regio haud ſemel in Parlamento retuliſſent, eſſetq; ab omnibus aſſenſum, ob tres maximè cauſas regem privari regno poſſe, ſi tyrannus exiſtat, ſi fundum regium alienet, ſi ſuos deſerat, circa annum 1645. Parlamento Perthæ habito ſententias rogare cœperunt, ſitnè rex quem ſanctis infeſtum eſſe conſtet, communione eccleſiæ interdicendus? verùm antequam ea de re quicquam decerneretur, Montroſſius ad eam urbem

cum

cum copiis accedens conventum diſturbavit. Idem in ſuo quodam ad Cromuellum Imperatorem reſponſo, an. 1650. fatentur punitum jure regem, juris tantummodo formam fuiſſe vitioſam, eo quòd ipſi in illius judicii conſortium non vocarentur. Hoc ergo facinus ſine illis atrox, cum illis egregium fuiſſet, ex eorum quippe nutu fas atque nefas pendebat, juſtum atque injuſtum definiendum erat: quid iſti, obſecro, rege ſibi reddito lenius in eum ſtatuiſſent? At *Delegati Scotici à Senatu Anglico reſponſum hoc prius tulerant, nolle ſe regni Anglicani formam immutare, poſtea tamen reſpondere ſe tunc noluiſſe, nunc velle, prout ſalus reipublicæ poſtularet.* Et rectè quidem reſponderunt: quid tu hinc? *hæc ſtropha*, inquis, *omnia fœdera, commercium, ipſumque ſenſum communem evertit.* Tuum quidem evertit, qui neſcis inter libera promiſſa, & pactam fœderis fidem quid interſit: Angli de forma reipublicæ ſuæ futura, cujus rationem Scotis reddere neceſſe

neceſſe non erat, quod tum ipſis videbatur, liberè quidem reſpondent; nunc ſalus reipublicæ aliud ſuadebat; ſi fidem, ſi jusjurandum populo datum violare nollent. Utrum ſanctius obligare putas, liberúmne de forma reipublicæ futura datum Scoticis legatis reſponſum, an neceſſarium de ſalute reipublicæ procuranda datum ſuo populo jusjurandum & ſummam fidem? Licere autē Parlamento vel Senatui, prout expedit, conſilia mutare; quoniam quicquid nos affirmamus, anabaptiſticum tibi eſt & monſtroſum, malo ex Cicerone audias pro Plancio. Stare omnes debemus tanquam in orbe aliquo reipublicæ; qui quoniam verſetur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas ſalúſque converterit. Et ſtatim. Neque enim inconſtantis puto, ſententiam, tanquam aliquod navigium atque curſum, ex reipublicæ tempeſtate moderari. Ego verò hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta legi, hæc de ſapientiſſimis & clariſſimis viris & in hac republica, & in

aliis civitatibus monumenta nobis literæ prodiderunt, non ſemper eaſdem ſententias, ab iiſdem, ſed quaſcunque Reipublicæ ſtatus, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtularet, eſſe defendendas. Hæc Marcus Tullius: ſed tu More Hortenſium mavis; hæc illæ ætates quæ civili maximè prudentiâ floruerunt; quæ ſi ſequuntur anabaptiſtæ, meâ quidem ſententiâ ſapiunt. Quàm multa alia poſſem proferre, quæ à miniſterculis hiſce & ſuo Salmaſio, ſi res non verba ſpectemus, planè indocto, pro anabaptiſticis damnantur. At *nihilo*, inquis, *plus potuerant potentiſsimi Belgii fœderati ordines, qui per oratores ſuos & prece & pretio oblato ſtrenuè allaborarunt ſacrum Regis caput redimere*. Velle profectò juſtitiam ſic redimere, idem erat atque regem ſalvum nolle: verùm didicerunt, non omnes eſſe mercatores; non adeò vendacem eſſe Senatum Anglicanum. Quod autem ad judicium regis, *ut plurima*, inquis, *Chriſto ſimilia Carolus pateretur, milites in*

in eum ingeminant ludibria. Plura quidem paſſus eſt ſimilia Chriſtus maleficis, quàm Carolus Chriſto; & multa iſtiuſmodi jactabantur vulgò ab iis quibus ad invidiam facti majorem excitandam, quidvis fingere aut fictum referre ſtudium erat: Fac tamen gregarios milites inſolentiùs ſe geſſiſſe; non id continuò in cauſam eſt conferendum. *Mactatum vero eſse quempiam ad pedes regis prætereuntis, apprecantem ut Deus ejus miſereretur,* nec antea audivi unquam, nec convenire quenquam adhuc potui qui audiviſſet: quin immo tribunum ipſum, qui toto illius judicii tempore cuſtodiis præfuit, regiſque à latere vix diſceſſit, interrogandum hac de re curavi: is denique nec audiſſe ſe hoc antea, & pro certo ſcire falſiſſimum id eſſe, conſtanter aſſeverabat. Ex quo intelligi poteſt tuarum narrationum fides, etiam in reliquis quàm firma ſit. Nam in benevolentia quoque & adoratione, ſi poſſes, Carolo poſt mortem procuranda, quàm in odio nobis vel ini-

quiſſimè conflando haud multo veracior invenieris. *Auditum* ais *fuiſse Regem in fatali pegmate epiſcopo Londinenſi ingeminantem*, *memento*, *memento*. Id regis Judices anxios nempe habuit, quid illa ultimum iterata vox ſibi voluiſſet; accerſitur, ut ais, epiſcopus, & illud geminum *memento* quid ſibi quæſiviſſet, additis minis, enuntiare jubetur. Is primò, (ſic enim fingi expediebat) ex compoſito nimirum delicias fecit; &, quaſi arcanum quoddam, prodere recuſavit. Cum illi vehementiùs inſtarent, id quaſi metu ſibi expreſſum, & nolenti extortum, ægrè tandem edidit, quod re vera quovis pretio divulgatum vellet; *Juſserat me*, inquiens, *rex*, *ut ſi poſsem ad filium pervenire*, *hoc ſupremum morientis patris mandatum ad eum perferrem*, *ut regno & poteſtati ſuæ reſtitutus*, *vobis ſuæ necis authoribus ignoſceret*: *hoc me meminiſse*, *rex iterum atque iterum juſsit*. O magis, regémne dicam pietatis, an epiſcopum rimarum plenum! qui rem tam ſecretò

in

in pegmate ſuæ fidei commiſsā ut effutiret, tam facilè expugnari potuit. At ô taciturne! jampridem Carolus hoc idem inter alia præcepta filio mandaverat, in illa Icone Baſilica; quem librum ideo ſcriptum ſatis apparet, ut omni cum diligentia nobis vel invitis ſecretum illud, qua oſtentatione ſimulatum erat, eadem paulo pòſt evulgaretur. Sed video planè decreviſſe vos Carolum quendam abſolutiſſimum, ſi non Stuartum hunc, at ſaltem hyperboreum aliquem & fabuloſum, fucatis quibuſlibet coloribus depictum, imperitis rerum obtrudere: ita fabellam hanc velut acroama quoddam, diverbiis & ſententiolis pulchrè diſtinctum, neſcio quem ethologum imitatus, ad ineſcandas vulgi aures putidè concinnaſti. Ego verò, ut non negaverim interrogatum fortaſſe obiter ab uno vel altero confeſſorum hac de re epiſcopum, ita accerſitum, dedita opera vel à concilio vel ab illo judicum collegio, quaſi id omnes curaſſent, aut ſollicitè quæſiviſſent

non comperio. Sed demus inde quæ vis: dederit in pegmate ſuprema hæc epiſcopo mandata, ut ſuæ necis authoribus ignoſceretur, perferenda ad filium Carolus: quid tam egregium aut ſingulare præter cæteros eò loci deductos fecit? quotuſquiſq; eſt morientium in pegmate, qui peracturus jam vitæ fabulam, cùm hæc mortalia quàm vana ſint videt, non idem faciat; & inimicitias, iras, odia, tanquam ex ſcena quadam jam exiturus, libens non deponat, aut ſaltem ſimulet, ut vel miſericordiam, vel innocentiæ opinionem ſuæ in animis hominum relinquat? Simulâſſe Carolum, neque unquam ex animo, & ſincero mentis propoſito tale mandatum dediſſe filio, *ut ſuæ necis authoribus ignoſceret*, vel ſi hoc palàm, aliud tamen clanculum mandâſſe, argumentis non levibus demonſtrari poteſt: nam filius, alioqui plus ſatis patri obſequens, patris graviſſimo atque ultimo præcepto tam religioſè ſibi per epiſcopum tradito, haud dubiè paruiſſet: qui autem paruit, cujus vel juſſu vel au-

authoritate duo Legati noſtri, alter in Hollandia, alter in Hiſpania, & hic ne ſuſpicione quidem ulla regiæ necis reus, trucidati ſunt? qui denique haud ſemel ſcripto publico edixit atque omnibus palam fecit, ſe nolle patris ſui interfectoribus ullo pacto veniam concedere? Hanc igitur narratiunculam tuam vide an veram eſſe velis; quæ quo magis collaudat patrem, eo magis vituperat filium. Nunc inſtituti oblitus, non regii ſanguinis ad cœlum, ſed populi ad Senatum clamores ementiris, odioſiſſimus poſt Salmaſium in republica aliena pragmaticus & ardelio, qui tam fœdè præſertim res tuas domi agas. Tuáne voce, impuriſſime, populus pro ſe utatur, cujus halitum ipſum oris lue venerea fœtidum, purus omnis averſaretur? tu verò perfugarum ac perditorum voces populo attribuis; & quod agyrta peregrinus ad coronam ſolet, viliſſimorum duntaxat animalium voces imitaris. Quis autem negat ea poſſe tempora ſæpiùs accidere, in quibus civium longè

major numerus improborum ſit; qui Catilinam vel Antonium, quàm ſaniorem Senatus partem ſequi malint; neque idcirco boni cives obniti contra, & fortiter facere non debebunt, ſui magis officii, quàm paucitatis rationem ducentes: tuam ergo tam bellam pro noſtro populo oratiunculam, ne charta omnino pereat, in annales Voluſi ſuadeo inſeras; nobis rhetorculo tam hircoſo atque olido, non eſt uſus. Dehinc injuriarum in eccleſiam poſtulamur. *Exercitus eſt omnium hæreſeωn lerna.* Qui non maledicunt, exercitum noſtrum ut fortiſſimum, ita modeſtiſſimum ac religioſiſſimum eſſe confitentur: aliis in caſtris ferè potatur, variis libidinibus indulgetur, rapitur, aleâ luditur, juratur & perjuratur; in his noſtris quod datur otii, diſquirendæ veritati impenditur, ſacræ Scripturæ invigilatur; nec quiſquam pulchrius exiſtimat hoſtem ferire, quàm ſe atque alios cœleſtium cognitione rerum erudire, aut bellicam magis quàm evangelicam militiam exercere.

Et

Et ſanè ſi proprium belli uſum conſideramus, quid aliud magis deceat milites? qui ideo conſtituti ſunt atque conſcripti, ut eſſent legum defenſores, paludati juſtitiæ ſatellites, eccleſiæ propugnatores: quid illis, non ferocius aut truculentius, ſed civilius aut humanius eſſe oporteat? qui non bellum ſerere ac metere, ſed pacem & incolumitatem humano generi arare, vero ac proprio fine laborum ſuorum debent. Quòd ſi quos ad hæc præclara inſtituta aſpirantes vel alienus error, vel ſua animi infirmitas tranſverſos abducit, in eos, non ferro ſæviendum, ſed rationibus ac monitis precibus quoque ad Deum fuſis enitendum, cujus eſt ſolius omnes animo errores diſpellere, & cœleſtem veritatis lucem, cui volet impertire. Hæreſes quidem, ſic verè dictas, nos nullas approbamus, ne omnes quidem toleramus; extirpatas etiã volumus, ſed quibus convenit modis, præceptis nimirum & ſaniore doctrina, ut in mente ſitas, non ferro ac flagris quaſi ex corpore evellendas.

Altera,

Altera, inquis, *par noſtra injuria eſt in temporali, quod vocant, eccleſiæ fundo.* Percontare Belgas vel etiam Germaniæ ſuperioris proteſtantes, numquid ab eccleſiæ bonis abſtinuerint; in quos Cæſar Auſtriacus quoties bellum movet, vix alium quærit belli titulum, quàm ut bona eccleſiæ reſtitui jubeat. Verùm illa profectò non eccleſiæ, ſed eccleſiaſticorum duntaxat bona fuere, qui hoc maximè ſenſu clerici, vel etiam holoclerici, ut qui ſortem totam invaſiſſent, rectiùs nominari poterant; immo lupi veriùs plerique eorum, quàm aliud quidvis erant dicendi; luporum autem bona, vel congeſtas potiùs prædas majorum ex ſuperſtitione partas, quam per tot ſæcula quæſtui habuerunt, in uſus transferre belli à ſemetipſis conflati, nefas non erat, quando aliud non erat reliquum, unde ſumptus belli tam gravis ac diuturni ſuppeterent. Atqui *expectabatur, ut epiſcopis ereptæ opes in paſtores eccleſiarum erogarentur.* Expectabant, ſcio, illi, & avebant omnia

in

in ſe transfundi : nulla enim eſt vorago tam profunda, quæ non expleri citiùs quàm clericorum avaritia poſſit. Aliis fortaſſe in locis, haud æquè miniſtris proviſum ; noſtris jam ſatis ſuperque bene erat ; oves potiùs appellandi quàm paſtores, paſcuntur magis quàm paſcunt ; pinguia illis plerumque omnia, ne ingenio quidem excepto ; decimis enim ſaginantur, improbato ab aliis omnibus eccleſiis more ; Deóque ſic diffidunt, ut eas malint per magiſtratum atque per vim ſuis gregibus extorquere, quàm vel divinæ providentiæ, vel eccleſiarum benevolentiæ & gratitudini debere ; atque inter hæc tamen & apud diſcipulos & apud diſcipulas, tam crebrò conviventur, ut quid domicœnium ſit, aut domiprandium penè neſciant : hinc itaque luxuriant plerique, non egent ; liberíque eorum & conjuges luxu & lautitiis, cum divitum liberis atque conjugibus certant : hanc novis latifundiis adauxiſſe luxuriam, idem prorſus fuiſſet, ac ſiquis novum venenum, (quam olim

peſtem

peſtem ſub Conſtantino vox miſſa cœlitùs, deflevit) in eccleſiam infudiſſet. Proximum eſt ut de injuriis in Deum, quarum tres maximè nominantur, de fiducia nimirum divinæ opis, *de precibus etiam atque jejuniis*, reddenda nobis ratio ſit. Verùm ex ore tuo, hominum corruptiſſime, te redarguo; illúdque Apoſtoli abs te prolatum in te retorqueo, Quis es tu qui *alienum ſervum judicas?* coram Domino noſtro ſine ſtemus vel cadamus. Illud inſuper addam Davidis prophetæ, Cùm flens affligo jejunio animam meam, tum hoc vertitur in ſummum probrum mihi. Cæteras hac de re tuas garritiones febriculoſas, quas nemo bis legat, minutim perſequi ſi vellem, haud leviùs profectò ipſe peccem. Nec minus aliena ſunt quæ de ſucceſſibus prolixè oſcitas: Cave tibi, More, & vide, ne poſt Pontianos ſudores, gravedinem fortè contraxeris aut polypum; metuendum, ne, ut Salmaſius ille magnus nuper, Thermas refrigeres. Equidem de ſucceſſu ſic paucis

cis reſpondeo; cauſam ſucceſſu neque probari bonam, neque argui malam: nos cauſam noſtram non ex eventu, ſed eventum ex cauſa judicari poſtulamus. Jam rationes politicas deſumis tibi tractandas, mancipium cathedrarium, immo cathedralitium; injurias nimirum noſtras, in omnes reges ac populos. Quas? nobis enim nihil tale propoſitum erat; res noſtras tantummodo egimus, aliorum miſſas fecimus; ſiquid ad vicinos ab exemplo noſtro boni redundavit, haud invidemus; ſi quid ſecùs, non noſtrâ id culpâ, ſed abutentium evenire credimus. Reges aut populi, te Balatronem ſuarum injuriarum interpretem, quinam tandem conſtituerunt? certè oratores eorum ac legatos, alii in Senatu, ipſe in concilio cum audirentur ſæpè audivi non ſolùm de ſuis injuriis nihil querentes, ſed amicitiam noſtram ac ſocietatem ultrò petentes; quinetiam regum ſuorum ac principum nomine, de rebus noſtris nobis gratulantes, etiam bene precantes, pacem ac diu-

diuturnitatem, atque eoſdem felices ſucceſſus, in perpetuum exoptantes. Non inimicorum hæ voces, non eorum qui odiſſent, ut tu prædicas; aut tu mendacii, quod in te leviſſimum eſt, aut reges ipſi fraudum ac malarum artium, quod illis inhoneſtiſſimum foret, damnentur neceſſe eſt. Verùm ſcripta noſtra objectas confitentium, *Dediſſe nos exemplum populis omnibus ſalutare, tyrannis omnibus formidandum.* Immane crimen profectò narras; idem ferè atque ſi dixiſſet quiſpiam,

Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere Divos.

Numquid dici potuit pernicioſius? *hæc Cromuellius ad Scotos poſt Dumbarrenſe prælium ſcripſit.* Et ſe quidem & illa nobili victoria dignè. *Ejuſmodi ſeſamo & papavere conſperſæ ſunt infames Miltoni paginæ.* Illuſtrem tu quidem collegam ſemper mihi adjungis, & in hoc facinore parem planè facis, nonnunquam & ſuperiorem; quo ego nomine

mine cohoneſtari me maximè abs te putem, ſiquid à te honeſtum poſſet proficiſci. *Cremata vero*, inquis, *ſunt iſta pagina à carnifice Pariſienſi ſupremi Senatus authoritate*. Nequaquam id comperi à Senatu factum, ſed ab officiario quodam urbico, loco tenente civili neſcio an incivili, cui clerici quidam, ignaviſſima animalia, authores fuere; tam ex diſſito atque longinquo, abdomini ſuo, quod aliquando precor evenire poſſit, augurantes. Cenſes non potuiſſe nos viciſſim Salmaſii defenſionem regiam cremaſſe? potuiſſem ſanè vel ipſe à magiſtratibus noſtris hoc facilè impetraſſe, niſi illam contumeliam contemptu potiùs ulciſcendam exiſtimaſſem: Vos ignem igne properantes extinguere, Herculeum præbuiſtis rogum, unde clarior exurgerem; nos conſultiùs, Defenſionis Regiæ frigus calfaciendum non cenſuimus. Illud miror, tam eſſe Majorum diſſimiles factos Toloſates (nam & Toloſæ combuſtos nos accepimus) ut qua in urbe ſub Raimundis

mundis comitibus, & libertas & religio defenſa olim tam inſigniter eſt, in ea nunc & libertatis & religionis Defenſio combureretur. *Utinam & Scriptor*, inquis. Itane ergaſtulum? at ego parem ne reddam tibi ſalutem, More, tu egregiè caviſti; ut qui nigrioribus multò ignibus jamdudum pereas: urunt te adulteria tua, urunt ſtupra, urunt perjuria, quorum ope deſponſatam tibi ſtupro fœminam perfidus excuſſiſti; urunt perditiſſimi furores, qui impulerunt te, ut ſacroſancta munia facinoroſus concupiſceres, & imperſpectum Domini corpus inceſtis manibus ſacerdos pollueres; ſanctitatem etiam ſimulans, in ſanctitatis ſimulatores, dira omnia hoc tuo clamore denuntiares; tuúmque execrabile caput, tuámet ipſius damnatum ſententia irretires: his tu ſceleribus & infamiis totus flagras, his tu flammis furialibus dies atque noctes torreris, dáſque nobis pœnas quibus graviores imprecari tibi nullus hoſtis poteſt. Me interim concremationes

veſtræ

veſtræ non lædunt, non tangunt, & iſtis ignominiis habeo compluta quæ opponam grata meo animo atque jucundâ. Una me curia, unius fortè lictor Pariſienſis, malarum avium impulſu, combuſſit; at quamplurimi per totam Galliam viri boni atque docti nihilo minus legunt, approbant, amplectuntur: quamplurimi per immenſum Germaniæ totius tractum; libertatis ferè domicilium, per cæteras quoque regiones, quâcunque ejus veſtigia ulla adhuc manent; quin & ipſa Græcia, ipſæ Athenæ Atticæ, quaſi jam redivivæ, nobiliſſimi alumni ſui Philaræ voce, applauſere. Hoc etiam verè poſſum dicere, quo primùm tempore noſtra Defenſio eſt edita, & legentium ſtudia incaluere, nullum vel principis vel civitatis legatum in urbe tum fuiſſe, qui non vel fortè obvio mihi gratularetur, vel conventum apud ſe cuperet vel domi viſeret. Tuos verò nefas ſit præterire manes, Adriane Pauui, qui legatus ad nos ſummo cum honore miſſus, Hollandiæ decus atque ornamentum,

mentum, ſummam in me ac ſingularem benevolentiam tuam, etiamſi videre nunquam contigerit, multis ſæpè nuntiis ſignificandam curaſti. Hoc verò etiam ſæpius recolere memoria juvat, quod ſine Dei propitio numine accidere arbitror nunquam potuiſſe; mihi, qui contra reges, ut videbatur, ſcripſeram, majeſtatem ipſam regiam placidè annuiſſe; meæque integritati, nec non ſententiæ, ut veriori, teſtimonium divino proximum perhibuiſſe. Quid enim verear hoc dicere, quoties auguſtiſſimam reginam illam, quantis cum laudibus in ore omnium verſetur, mecum cogito. Equidem Athenienſem illum ſapientiſſimum, cui me tamen non confero, ne ipſius quidem Pythii teſtimonio, quàm me illius judicio ornatiorem exiſtimem. Quòd ſi mihi quidem hæc ſcribere adoleſcenti contigiſſet, & oratoribus idem quod poetis liceret, haud dubitaſſem profectò ſortem meam deorum ſorti nonnullorum anteferre: quippe illos de forma duntaxat aut de muſica, deos, hu-

humano ſub judice contendiſſe; me hominem in certamine longè omnium præclariſſimo, deâ judice, ſuperiorem diſceſſiſſe. Sic me cohoneſtatum, nemo niſi carnifex ignominiosè audeat tractare, tam qui juſſerit quàm qui fecerit. Hîc vehementer laboras, ut ne facta noſtra Belgicorum pro libertate facinorum exemplo tueri queamus; quod à Salmaſio quoque fruſtra laboratum eſt: cui quod tunc reſpondi, idem tibi nunc reſponſum volo; Falli qui nos opinatur cujuſquam exemplo niti; Belgarum pro libertate facinora adjuviſſe ſæpius ac foviſſe, æmulari neceſſe nunquam habuiſſe; ſiquid pro libertate fortiter faciendum eſt, authores ipſi nobis ſumus, præire, non ſequi alios aſſueti. Tu verò etiam ad bellum contra nos treſſis orator, ſtultiſſimis argumentis, & te verberone dignis, Gallos hortaris: *Noſtros*, inquis, *legatos excipere Gallicus ſpiritus nunquam ſuſtinebit.* Suſtinuit quod plus eſt, ſuos jam ter & amplius ad nos ultrò mittere: Galli igitur generoſi,

ut ſolent, tu degener & ſpurius, politicarum rationum rudis ac falſus deprehenderis. Hinc id agis ut demonſtres, *à fœderatis ordinibus ex compoſito rem in longum duci, eoſque nobiſcum nec fœdus nec bellum velle.* Atqui intereſt profectò ipſorum ordinum, non pati conſilia ſua ſic nudari, &, ut ita dicam, vitiari à Genevenſe perfuga apud ſe ſtabulante, qui ſi diutiùs toleretur, non ancillis modò, ſed conſiliis etiam publicis ſtuprum videtur illaturus; cùm ipſi fraterna atque ſincera omnia præ ſe ferant; nunc pacem, quæ vota ſunt bonorum omnium, perpetuam nobiſcum redintegraverint. *Jucundum erat*, inquit, *videre, quibus ludibriis, quibus periculis furciferi illi legati*, Anglorum ſcilicet, *quotidie conflictarentur, non modo ab Anglis regiis, &c. ſed maxime omnium à Batavis.* Niſi exploratum nobis jam diu eſſet quibuſnam & prioris legati Doriſlai cædes, & duorum poſtea acceptæ injuriæ referendæ ſint, en delatorem, qui hoſpites & altores ſuos etiam falsò de-

deferat: Hunccine apud vos, Batavi, non modò venereum in eccleſia miniſtrum, ſed ſanguinarium etiam, nec violandi ſolùm juris omnis hortatorem, ſed violati quoque falſum indicem ac proditorem ali?

Ultimus accuſationum titulus eſt *noſtra injuria in Reformatas eccleſias.* At verò quî magis noſtra in illas quàm illarum in nos? ſi exemplo inſtes, certè ſi ab ipſis Valdenſibus & Toloſanis, ad Rupellanam uſque famem monumenta repetas, nos omnium eccleſiarum ultimi reperiemur contra tyrannos arma ſumpſiſſe. At primi capite damnaſſe. Sanè quia nobis hoc primis in manu adhuc fuit: quid illi, ſi data ſimilis facultas fuiſſet, fuiſſent facturi, opinor ne ipſos quidem ſatis nôſſe. Equidem in ea ſum ſententia, contra quem bellum gerimus, eum, ſiquis rationis aut judicii uſus ſit, hoſtem à nobis judicari; hoſtem autem tam interficere quàm oppugnare, eodem ſemper jure licuiſſe: Tyrannus igitur cùm non noſter ſolùm, ſed totius

propè generis humani publicus hoſtis ſit, eum quo jure armis oppugnari, eodem poſſe & interfici. Nec verò hæc mea unius ſententia eſt,aut nova,eandem & aliis olim ſive prudentia ſive ſenſus communis dictavit. Hinc pro Rabirio M. Tullius: Si interfici Saturninum nefas fuit, arma ſumpta eſſe contra Saturninum ſine ſcelere non poſſunt; ſi arma jure ſumpta concedis, interfectum jure concedas neceſſe eſt. Plura hac de re & ſuprà dixi, & ſæpè aliàs, & per ſe res obſcura non eſt. Ex quibus quid Galli etiam, eadem data occaſione fuiſſent facturi,ipſe queas divinare. Addo & hoc amplius, quicunque armis tyrannum oppugnant, iidem, quantum in ſe eſt, & interficiunt: immo, quicquid vel ſibi vel aliis ineptè ſatis perſuadere cupiunt, jam interfecere. Sed & doctrina hæc nobis haud magis quàm Gallis, quos tu hoc piaculo cupis eximere, debetur: unde enim Francogallia illa, niſi ex Gallia, unde vindiciæ contra tyrannos? qui liber etiam Bezæ vulgò
tri-

tribuitur; undè alii quorum meminit Thuanus: tu tamen, quaſi ego ſolus, *id ſatagit*, inquis, *Miltonus, cujus ego piacularem veſaniam pro meritis excepiſſem.* Tu excepiſſes, furcifer: cujus nefaria flagitia ſi eccleſia illa Middelburgenſis, te paſtore infamis & infelix, pro meritis excepiſſet, jamdudum te Satanæ mandaſſet; ſi pro meritis excepiſſet magiſtratus, jamdudum adulteria patibulo pendens luiſſes: Et luiturus propediem ſane videris; evigilavit enim, ut audio nuper, tua illa eccleſia Middelburgenſis, ſuæque famæ conſuluit, téque caprimulgum paſtorem, immo hircum potius olentiſſimum ablegavit ab ſe in malam crucem; hinc & magiſtratus Amſterodamenſis pulpitum quoque interdixit tibi, orcheſtram tuam; tuúmque illud os impudicum eo ex loco ad ſummam omniū bonorū offenſionem conſpici, illā impiā vocem vetuit in ſacro publicè audiri: reſtat jam tibi ſola Græcarum literarum profeſſio; & hæc quoque brevi eripienda, præter unam illam

literam, cujus non profeſſor, ſed diſcipulus mox penſilis meritò futurus es. Neque hæc iratus tibi ominor, ſed duntaxat jus dico: maledicis enim tantum abeſt ut talibus offendamur qualis tu es, ut tales ſemper nobis vel exoptemus; immo divinâ planè benevolentiâ fieri arbitremur, ut qui in nos acerrimè clamitarunt, tales potiſſimùm ſemper extiterint; qui maledicendo non infamant, ſed honeſtant, ſed laudant, nam laudando certè maledixiſſent. Sed irruentem modò quid te retinuit tam fortem homuncionem? *Niſi mihi*, inquis, *religio fuiſſet in magni Salmaſii provinciam excurrere, cui ſolida de magno ſcilicet adverſario victoria relinquetur.* Siquidem & ille & ego nunc magnus tibi videor, eo difficilior provincia, præſertim mortuo, fortaſſis ero; de victoria, modò veritas vincat, parum ſollicitus. Interim tu clamitas; *parricidium in doctrinam vertunt, eámque reformatarum eccleſiarum conſenſione cupiunt quidem, non audent aperto ore defendere; fuit, inquit Miltonus,*

tonus, *etiam ſummorum hæc ſententia Theologorum*, *qui ipſi reformandæ eccleſiæ authores fuere.* Fuit, inquam, & id fuſiús docui in eo libro qui noſtro idiomate Tenor ſive Tenura regum & magiſtratuum inſcriptus eſt, ſecundùm editus, & alibi: nunc actum toties, agendi faſtidium cepit: illic ex Luthero, Zuinglio, Calvino, Bucero, Martyre, Paræo, citantur ipſa verbatim loca; ex illo denique Cnoxo, quem *unúm*, me, *Scotum* ais *innuere*, *quemque hac in re reformatos omnes*, *præſertim Gallos*, *illa ætate condemnaſſe.* Atqui ille contrà, quod ibi narratur, ſe illam doctrinam nominatim à Calvino, ſummíſque aliis ea tempeſtate theologis, quibuſcum familiariter conſueverat, hauſiſſe affirmat: plura etiam illic noſtrorum, regnante Maria & Elizabetha, ſincerioruin theologorum in eandem ſententiam deprompta reperies. Tu verò tandem conceptis ad Deum precibus malê prolixis peroras impiùs abominandis; & os illud adulterum, obduratus cœlo offers.

offers: ſino te facilè, neque interpello; major enim cumulus ad impietatem tuam accedere non potuit. Revertor nunc ad id quod ſuprà pollicitus ſum, & objecta Cromuello præcipua crimina quæ ſunt, in medio hic ponam; ut ſparſa quàm fuerint levia poſſit intelligi, quæ collecta nullum pondus in ſe habent. *Coram pluribus teſtibus pronunciavit ſibi in animo eſſe, monarchias omnes evertere, reges omnes exitio dare.* Quæ tua ſit narrationum fides, jam aliquoties vidimus; dixit fortaſſe tibi perfugarum aliquis Cromuellum ita dixiſſe: ex illis multis teſtibus nullum nominas: quod itaque ſine authore maledicis, ſuopte vitio ruit. Non is eſt Cromuellus, quem de ſuis jam factis ullus unquam vaniloquum audierit; tantùm abeſt ut infecta quæ ſunt, támque difficilia, de iis inſolentius quicquam promittere ac minitari conſueverit: ſanè iſta tibi qui narrarunt, niſi voluntate atque natura magis quàm conſilio mendàces eſſent, hoc ſaltem

quod

quod ab ingenio ejus alieniſſimum eſt, non affinxiſſent. Regibus autem, quos ut ſibi caveant frequenter mones,licebit cum ſaluti proſpexerint ſuæ, ſpreto te monitore tam imperito, non ſermunculos ex trivio arripere, ſed rationes ſe dignas inire, quibus quid ſua interſit faciliùs perſpexerint. Alterum eſt crimen perſuaſiſſe regi Cromuellum, *ut in inſulam Vectim clanculum ſe ſubduceret.* Conſtat regem Carolum rem ſuam multis aliàs rebus, ter fuga perdidiſſe; primùm cum Londino Eboracum fugit, deinde cum ad Scotos in Anglia conductitios, poſtremò cum ad inſulam Vectim. At hujus poſtremæ ſuaſor erat Cromuellus. Optimè; ſed tamen ego regios illos primùm miror, qui Carolum toties affirmare non dubitant fuiſſe prudentiſſimum, & eundem ſimul vix unquam ſuæ ſpontis; ſive apud amicos ſive inimicos, in aula vel in caſtris, in aliena ferè poteſtate ſemper fuiſſe; nunc uxoris, nunc epiſcoporum, nunc purpuratorum, nunc militum, denique hoſti-

um;

um; pejora plerúmque conſilia, & pejorum fermè ſequutum; Carolo perſuadetur, Carolo imponitur, Carolo illuditur, metus incutitur, ſpes vana oſtenditur, velut præda omnium communis, tam amicorum quàm hoſtium, agitur & fertur Carolus. Aut hæc è ſcriptis ſuis tollant, aut ſagacitatem Caroli prædicare deſiſtant. Fateor deinde, quamvis prudentia atque conſilio præſtare pulcrũ ſit, tamen ubi reſpublica factionibus laborat, ſuis incommodis haud carere; & conſultiſſimum quemque eo magis obnoxium calumniis utriuſque partis reddere: hoc ſæpè Cromuello obfuit; hinc presbyteriani, inde hoſtes quicquid in ſe durius fieri putant, non id communi Senatus conſilio, ſed Cromuello ſoli imputant; immo ſiquid per imprudentiam ipſi malè gerunt, id dolis & fraudibus Cromuelli aſſignare non erubeſcunt; culpa omnis in eum derivatur, omnis in eum faba cuditur. Et tamen certiſſimum eſt, fugam ad Vectim regis Caroli, abſenti tum aliquot millibus

paſſuum

paſſuum Cromuello, tam novum accidiſſe & inopinatum, quàm cuilibet ex Senatu tum in urbe verſanti, quem ut de re inopinatiſſima ſibi recèns allata per literas certiorem fecit. Res autem ita ſe habuit; exercitus univerſi vocibus rex territus, qui eum nullis officiis ſuis aut pollicitis factũ meliorem, ad ſupplicium poſcere jam tunc cœperat, ſtatuit cum duobus tantummodo conſciis nocturnâ fugâ ſibi conſulere: verùm fugiendi certior,quàm quo fugeret, per comitum ſuorum vel imperitiam vel timiditatem, inops conſilii quo ſe reciperet,Hamundo Vectis inſulæ præſidi ſe ultro dedidit; ea ſpe, facilem ſibi ex ea inſula, parato clam-navigio, tranſitum in Galliam aut in Belgium fore. Hæc ego de fuga regis in Vectim ex iis comperi, quibus rem totam pernoſcendi quàm proxima facultas erat. Sed & hoc quoque criminoſum eſt, quòd per Cromuellum, *Angli ingentem de Scotis parti ſunt victoriam.* Non *parti ſunt*, More, ſed ſine ſolæciſmo claram ſibi pepererunt;

tu

tu verò cogita, quàm Scotis cruentum illud prælium fuerit, cujus tu mentionem tantummodo facere nequiviſti, quin inſtabile præ metu profeſſorium caput tuum ad Priſciani pluteum nutando allideres. Sed videamus porro quantum flagitium Cromuelli fuerit, Scotos irrumpentes, imperium ſibi in Anglos jam pollicentes, nobiliſſimo poſt multas ætates prælio viciſſe. *Inter has turbas, dum Cromuellus cum exercitu abeſt:* Immò dum hoſtem in Angliæ viſcera jam progreſſum, jam Parlamento ipſi imminentem Cromuellus, etiam deficientes Cambros ad fidem reducendo, & obſidione longa defeſſus, ut vidit, ut vicit, ut glorioſiſſimè fudit, Presbyterianos *tædium Cromuelli ceperat:* Hîc verum dicis; dum is communem hoſtem cum vitæ diſcrimine propulſat, hi militantem pro ſeſe & in acie fortiter dimicantem confictis criminibus accuſant domi; & Huntingtonum centurionem quendam in ejus caput ſubornant. Quis tantæ ingratitudinis fœditatem
ſine

ſine fremitu vel audire poſſit? Eorundem inſtinctu, nequiſſimum genus homuncionum ac petulantiſſimum, tyrones tabernarum maximo numero curiæ fores obſident; Senatum, quicquid ipſis videtur, (quo quid indignius?) clamore ſuo ac minis cogunt decernere: jámque reducem à Scotis victorem fortiſſimum, aut exulantem, aut pœnas indigniſſimas dantem vidiſſemus Camillum noſtrum; niſi Fairfaxius imperator, inuictiſſimi Legati ſui tantum dedecus perferendum non cenſuiſſet; niſi cunctus exercitus, & is quoque ſatis ingratè habitus, tam atrocia prohibuiſſet. Urbem itaque ingreſſus, urbicos nullo negotio repreſſit; Scotorum hoſtium partibus addictos meritò Senatu movit: pars reliqua inſolentiis tabernariorum jam liberata, colloquium Vectenſe, contra Senatus conſultum edictúmque publicum, cum rege initum reſcindit: Huntingtonus autem ille accuſator, impunis & ſui juris relictus, tandem pœnitentiâ ductus, ipſe ſua ſponte à Cromuello veniam petiit,

&

& à quibus eſſet ſubornatus ultro faſſus eſt. Hæc ferè ſunt quæ fortiſſimo patriæ liberatori, niſi ad quæ ſupra reſpondi, crimina objiciuntur; quæ quid valeant videtis. Verùm ego tantum virum, déque hac republica tam inſignitè meritum, ſi duntaxat nihil mali commiſiſſe defendam, nihil egero; cùm præſertim non reipublicæ ſolùm, ſed & meâ quoque interſit, ut qui eadem infamia tam prope ſim conjunctus, quàm optimum eum, atque omni laude digniſſimum, gentibus, quoad poſſum, omnibus atque ſæculis demonſtrare. Eſt *Oliverius Cromuellus* genere nobili atque illuſtri ortus: nomen republica olim ſub regibus benè adminiſtrata clarum, religione ſimul orthodoxa vel reſtituta tum primùm apud nos vel ſtabilita clarius: Is matura jam atque firmata ætate, quam & privatus traduxit, nulla re magis quàm religionis cultu purioris, & integritate vitæ cognitus, domi in occulto creverat; & ad ſumma quæque tempora fiduciam Deo fretam & ingentem animum tacito

pectore

pectore aluerat. Parlamento ab rege ultimùm convocato, ſui municipii ſuffragiis lectus Senatorium munus obtinuit; illic rectiſſimis ſententiis conſiliíſque firmiſſimis ſtatim innotuit: Ubi ad arma deventum eſt, delata ſua opera, equitum turmæ præficitur; ſed bonorum virorum concurſu, ad ejus ſigna undique confluentium, auctus copiis, & geſtarum rerum magnitudine & celeritate conficiendi ſummos ferè duces brevi ſuperavit. Nec mirum; ſui enim noſcendi exercitatiſſimus miles, quicquid intus hoſtis erat, ſpes vanas, metus, cupiditates, apud ſe prius aut deleverat, aut ſubactas jam habuerat; in ſe prius imperator, ſui victor, de ſe potiſſimùm triumphare didicerat; itaque ad externum hoſtem quo primùm die in caſtra venit, veteranus, & in illa omni caſtrenſi militia conſummatus acceſſit. Non eſt ut in his poſſim orationis carceribus, tot urbes captas, tot prælia & quidem maxima, in quibus nunquam victus aut fuſus, Britannicum orbem totum con-

tinuis victoriis peragravit, pro dignitate rerum exequi; quæ juſtæ ſanè hiſtoriæ grande opus, & iterum quaſi campum quendam dicendi, & exæquata rebus narrandi ſpatia deſiderant. Sufficit hoc unicum ſingularis & prope divinæ virtutis indicium, tantam in eo viguiſſe ſive animi vim atque ingenii, ſive diſciplinæ non ad militarem modò, ſed ad Chriſtianam potiùs normam & ſanctimoniam inſtitutæ, ut omnes ad ſua caſtra tanquam ad optimum non militaris duntaxat ſcientiæ, ſed religionis ac pietatis gymnaſium, vel jam bonos & fortes undique attraheret, vel tales, ipſius maximè exemplo, efficeret: eóſque toto belli, pacis etiam nonnunquam intermediæ tempore, per tot animorum & rerum viciſſitudines, non largitionibus & militari licentia, ſed authoritate & ſolo ſtipendio, adverſantibus licèt multis, in officio contineret & adhuc contineat: quâ quidem laude neque Cyro, neque Epaminondæ, neque antiquorum ulli excellentiſſimo Imperatori laus ulla

major attribui ſolet. Hinc enim exercitum, quo nemo minori ſpatio majorem aut inſtructiorem, ſibi comparavit, & per omnia dicto audientem, & civibus gratum atque dilectum; & hoſtibus, armatis quidem formidoloſum, pacatis admirabilem, quorum in agris atque ſub tectis ita non gravis, & ſine omni maleficio verſabatur, ut cum regiorum ſuorum vim, vinolentiam, impietatem atque libidines, cogitarent, mutata ſorte læti, non nunc hoſtes, ſed hoſpites adveniſſe crederent; præſidium bonis omnibus, terrorem malis, virtutis etiam omnis & pietatis hortatores. Sed neque te fas eſt præterire, *Fairfaxi*, in quo cum ſummâ fortitudine ſummam modeſtiam, ſummam vitæ ſanctitatem, & natura & divinus favor conjunxit: Tu harum in partem laudum evocandus tuo jure ac merito es; quanquam in illo nunc tuo ſeceſſu, quantus olim Literni Africanus ille Scipio, abdis te quoad potes; nec hoſtem ſolùm, ſed ambitionem, & quæ præſtantiſſimum quemque mortalium

 vincit,

vincit, gloriam quoque viciſti; tuíſque virtutibus & præclarè factis, jucundiſſimum & glorioſiſſimum per otium frueris, quod eſt laborum omnium & humanarum actionum vel maximarum finis; qualíque otio cùm antiqui Heroes, poſt bella & decora tuis haud majora, fruerentur, qui eos laudare conati ſunt poetæ, deſperabant ſe poſſe aliâ ratione id quale eſſet dignè deſcribere, niſi eos fabularentur, cœlo receptos, deorum epulis accumbere. Verùm te ſive valetudo, quod maximè crediderim, ſive quid aliud retraxit, perſuaſiſſimum hoc habeo, nihil te à rationibus reipublicæ divellere potuiſſe, niſi vidiſſes quantum libertatis conſervatorem, quàm firmum atque fidum Anglicanæ rei columen ac munimentum in ſucceſſore tuo relinqueres. Te enim ſalvo, Cromuelle, ne Deo quidem ſatis confidit, qui rebus Anglorum, ſatis ut ſalvæ ſint, metuat; cùm videat tam faventem tibi, tam evidenter opitulantem ubique Deum. Verùm tibi tum ſoli decertanda alia bellorum palæſtra erat.

Quid

Quid autem multa? res maximas, quâ tu celeritate ſoles, eadem ſi poſſum brevitate expediam. Amiſsâ Hiberniâ præter unam urbem totâ, tu, exercitu tranſmiſſo, uno ſtatim prælio Hibernicorum opes fregiſti; reliqua indies conficiebas; cùm repentè ad bellum Scoticum revocaris. Hinc contra Scotos irruptionem cum rege ſuo in Angliam parantes, indefeſſus proficiſceris; regnum illud, quod omnes reges noſtri octingentis annis non poterant, uno circiter anno perdomuiſti, & Anglorum ditioni adjeciſti; reliquas eorum copias, validiſſimas tamen & expeditas, per ſummam deſperationem in Angliam tum ferè præſidiis nudatam, inopinâ impreſſione factâ, Vigornium uſque progreſſas, magnis itineribus aſſecutus, uno prælio deleviſti; captâ penè tota gentis nobilitate. Hinc alta pax domi: tum te, ſed neque tum primùm, non minùs conſiliis, quàm belli artibus valere ſenſimus: id quotidiè in ſenatu agebas, vel ut cum hoſte pacta fides ſer-

varetur, vel uti ea, quæ ex republicâ eſſent, maturè decernerentur. Cum videres moras necti, privatæ quemque rei, quam publicæ, attentiorem, populum queri deluſum ſe ſuâ ſpe, & potentiâ paucorum circumventum eſſe, quod ipſi toties moniti nolebant, eorum dominationi finem impoſuiſti. Parlamentum aliud convocatur novum; conceſſa iis duntaxat, quibus par erat, eligendi poteſtate; conveniunt electi; nihil agunt; cùm ſe invicem diſſidiis & altercationibus diu defatigaſſent, animadvertentes plerique ſe rebus tantis exequendis, neque pares eſſe, néque idoneos, ipſi ſeſe diſſolvunt. Deſerimur Cromuelle; tu ſolus ſuperes, ad te rerum ſumma noſtrarum rediit; in te ſolo conſiſtit; inſuperabili tuæ virtuti cedimus cuncti, nemine vel obloquente, niſi qui aut æquales inæqualis ipſe honores ſibi quærit, aut digniori conceſſos invidet, aut non intelligit nihil eſſe in ſocietate hominum magis vel Deo gratum, vel rationi
conſenta-

conſentaneum, eſſe in civitate nihil æquius nihil utilius, quàm potiri rerum digniſſimum. Eum te agnoſcunt omnes, Cromuelle, ea tu civis maximus & glorioſiſſimus, dux publici conſilii, fortiſſimorum exercituum Imperator,pater patriæ geſſiſti: ſic tu ſpontaneâ bonorum omnium & animitùs miſſâ voce ſalutaris: alios titulos te dignos tua facta non norunt, non ferunt, & ſuperbos illos, vulgi licet opinione magnos, meritò reſpuunt. Quid enim eſt titulus, niſi definitus quidam dignitatis modus? tuæ res geſtæ cùm admirationis, tum certê titulorum modum omnem excedunt; & velut pyramidum apices cœlo ſe condunt, populari titulorum aurâ excelſiores. Sed quoniam ſummis etiam virtutibus, qui honos habetur, humano quodam faſtigio finiri ac terminari, non dignum eſt, ſed tamen expedit, aſſumpto quodam titulo patris patriæ ſimillimo, non evehi te quidem, ſed tot gradibus ex ſublimi deſcendere, & velut in ordinem cogi, publico commodo,

& ſenſiſti & ſuſtinuiſti; regium nomen majeſtate longè majore aſpernatus. Et meritò quidem: quod enim nomen, privatus ſub jugum mittere, & ad nihilum planè redigere potuiſti, eo ſi tantus vir factus caperere, idem penè faceres, atque ſi gentem aliquam Idololatram Dei veri ope cùm ſubegiſſes, victos abs te coleres deos. Tu igitur, Cromuelle, magnitudine illâ animi macte eſto; te enim decet; tu patriæ liberator, libertatis auctor, cuſtoſque idem & conſervator, neque graviorem perſonam, neque auguſtiorem ſuſcipere potes aliam; qui non modò regum res geſtas, ſed Heroum quoque noſtrorum fabulas factis exuperaſti. Cogita ſæpiùs, quàm caram rem, ab quàm cara parente tua, libertatem à patriâ tibi commendatam atque concreditam, apud te depoſitam habes: quod ab electiſſimis gentis univerſæ viris, illa modò expectabat, id nunc à te uno expectat, per te unum conſequi ſperat: Reverere tantam de te expectationem, ſpem patriæ

de

de te unicam; reverere vultus & vulnera tot fortium virorum, quotquot, te duce, pro libertate tam ſtrenuè decertârunt; manes etiam eorum qui in ipſo certamine occubuerunt: reverere exterarum quoque civitatum exiſtimationem de nobis atque ſermones; quantas res de libertate noſtra, tam fortiter partâ, de noſtrâ republicâ, tam gloriosè exortâ ſibi polliceantur: quæ ſi tam citò quaſi aborta evanuerit, profectò nihil æquè dedecoroſum huic genti, atque pudendum fuerit: teipſum denique reverere, ut pro quâ adipiſcendâ libertate, tot ærumnas pertuliſti, tot pericula adiiſti, eam adeptus, violatam per te, aut ullâ in parte imminutam aliis, ne ſinas eſſe. Profectò tu ipſe liber ſine nobis eſſe non potes; ſic enim natura comparatum eſt, ut qui aliorum libertatem occupat, ſuam ipſe primus omnium amittat; ſéque primum omnium intelligat ſervire: atque id quidem non injuriâ. At verò, ſi patronus ipſe libertatis, & quaſi tutelaris deus, ſi is, quo nemo

nemo juſtior, nemo ſanctior eſt habitus, nemo vir melior, quam vindicavit ipſe, eam poſtmodùm invaſerit, id non ipſi tantùm, ſed univerſæ virtutis ac pietatis rationi perniciosum ac lethale propemodum ſit neceſſe eſt: ipſa honeſtas, ipſa virtus decoxiſſe videbitur, religionis anguſta fides, exiſtimatio perexigua in poſterum erit, quo gravius generi humano vulnus, poſt illud primum, infligi nullum poterit. Onus longè graviſſimum ſuſcepiſti, quod te penitùs explorabit, totum te atque intimum perſcrutabitur atque oſtendet, quid tibi animi, quid virium inſit, quid ponderis; vivatne in te verè illa pietas, fides juſtitia, animíque moderatio, ob quas evectum te præ cæteris Dei numine ad hanc ſummam dignitatem credimus. Tres Nationes validiſſimas conſilio regere, populos ab inſtitutis pravis ad meliorem, quàm ante hac, frugem ac diſciplinam velle perducere, remotiſſimas in partes ſollicitam mentem, cogitationéſque immittere, vigilare, prævidere

dere, nullum laborem recuſare, nulla voluptatum blandimenta non ſpernere, divitiarum atque potentiæ oſtentationem fugere, hæc ſunt illa ardua, præ quibus bellum ludus eſt; hæc te ventilabunt atque excutient, hæc virum poſcunt divino fultum auxilio, divino penè colloquio monitum atque edoctum. Quæ tu, & plura, ſæpenumero quin tecum reputes atque animo revolvas, non dubito: uti & illud, quibus potiſſimùm queas modis & illa maxima perficere, & libertatem ſalvam nobis reddere & auctiorem. Quod meo quidem judicio, haud alià ratione rectiùs effeceris, quam ſi primùm quos laborum atque diſcriminum comites habuiſti, eoſdem, quod facis, conſiliorum ſocios cum primis adhibueris; viros ſanè & modeſtiſſimos, & integerrimos, & fortiſſimos; quos tot mortes conſpectæ, tot ſtrages ante ora editæ, non ad crudelitatem, aut duriciem animi, ſed ad juſtitiam, & numinis reverentiam, & humanæ ſortis miſerationem, ad liberta-

tem

tem denique eo acriùs retinendam erudierunt, quo gravioribus ejus cauſa, periculis ipſi ſuum caput objecêre: Non illi quidem ex colluvione vulgi, aut advenarum, non turba collectitia, ſed melioris plerique notæ cives, genere vel nobili, vel non inhoneſto, fortunis vel amplis, vel mediocribus; quid ſi ipſa paupertate aliqui commendatiores? quos non præda convocavit, ſed difficillima tempora, rebus maximè dubiis, ſæpè adverſis, ad liberandam tyrannide rempubl. excitarunt; non in tuto aut curiâ ſermones inter ſe atque ſententias tantùm, ſed manus cum hoſte conſerere paratos. Quòd niſi ſpes ſemper infinitas, atque inanes perſequemur, in quibus tandem mortalium ſiſti aut confidi poſſit non video, ſi his horúmque ſimilibus fides non habebitur. Quorum fidelitatis, certiſſimum pignus, & indubitatum habemus, quòd pro republica vel mortem oppetere, ſi ita ſors tuliſſet, non recuſarint; pietatis, quòd implorato ſuppliciter dei auxilio,

totieſque

totieſque ab eo inſigniter adjuti, à quo auxilium petere, eidem gloriam tribuere omnem rerum proſperè geſtarum conſueverint; juſtitiæ, quòd etiam regem in judicium adduxerint, damnato parci noluerint; moderationis, quòd & eam experti jam diu ſumus, &, quam ipſi ſibi peperere pacem, ſi eorundem per injuriam rumpatur, quæ mala inde oritura ſunt, ipſi primi ſint perſenſuri, ipſi prima vulnera ſuis corporibus excepturi, déque ſuis omnibus fortunis atque ornamentis felicitèr jam partis rurſus dimicaturi; fortitudinis denique, quòd nulli unquam libertatem feliciùs aut fortiùs recuperaverint; ne arbitremur ullos alios poſſe diligentiùs conſervare. Geſtit clarorum virorum nomina commemorare oratio mea: te primùm, Fletuode, quem ego ab ipſis tyrociniis ad hos uſque militiæ honores, quos nunc obtines à ſummis proximos, humanitate, manſuetudine, benignitate animi eundem novi; hoſtis fortem & imper-

imperterritum, ſed & mitiſſimum quoque victorem ſenſit: Te, Lamberte, qui vix modicæ dux manûs, ducem Hamiltonum juvenis, totius Scoticæ juventutis flore ac robore circumſeptum, & progredientem retardaſti, & retardatum ſuſtinuiſti: Te, Desboroe, Te, Hualei, qui atrociſſimas hujus belli pugnas vel audienti mihi vel legenti, inter hoſtes confertiſſimos expectati ſemper occurriſtis: Te, Overtone, mihi multis abhinc annis, & ſtudiorum ſimilitudine, & morum ſuavitate, concordiâ pluſquam fraternâ conjunctiſſime; te Marſtonenſi prælio illo memorabili, pulſo ſiniſtro cornu noſtro, reſpectantes in fugâ duces ſtantem cum tuo pedite, & hoſtium impetus propulſantem inter denſas utrinque cædes vidêre: Scotico deinde bello, ut primùm Cromuelli auſpiciis, tuo marte occupata Fifæ littora, & patefactus ultra Sterlinium aditus eſt, te Scoti occidentales, te Boreales humaniſſimum hoſtem, te Orcades extremæ domitorem fatentur. Addam

&

& nonnullos, quos togâ celebres & pacis artibus, conſiliarios tibi advocaſti, vel amicitia vel fama mihi cognitos; Huitlochium, Picheringum, Striclandium, Sidnamum, atque Sidneium (quod ego illuſtre nomen noſtris ſemper adhæſiſſe partibus lætor) Montacutium, Laurentium, ſummo ingenio ambos, optimiſque artibus expolitos; alioſque permultos eximiis meritis cives, partim ſenatorio jampridem munere, partim militari operâ inſignes. His & ornatiſſimis viris & ſpectatiſſimis civibus libertatem noſtram proculdubio rectè commiſeris; immò quibus tutiùs committi poſſit aut concredi, haud facilè quis dixerit. Deinde ſi eccleſiam eccleſiæ reliqueris, téque ac magiſtratus eo onere, & dimidio ſimul & alieniſſimo, prudens levaveris; nec duas poteſtates longè diverſiſſimas, civilem & eccleſiaſticam, ſiveris inter ſe ſcortari; ſéque invicem promiſcuis ac falſis opibus in ſpeciem quidem firmare re autem verâ labefactare ac demum ſubvertere;

vertere: ſi vim omnem ab eccleſia ſuſtuleris; vis autem nunquam aberit, quandiu pecunia, eccleſiæ toxicum, veritatis angina, enuntiandi evangelii merces, vi etiam ab nolentibus coacta, erit; ejeceris ex eccleſia nummularios illos, non columbas ſed columbam, ſanctum ipſum ſpiritum cauponantes. Tum ſi leges non tot rogaveris novas, quot abrogaveris veteres; ſunt enim ſæpè in republica, qui multas leges ferendi, ut verſificatores multa carmina fundendi impetigine quadam pruriunt: ſed leges quo ſunt plures, eo ferè ſunt deteriores; non cautiones ſed cautes, tu neceſſarias duntaxat retinueris, alias tuleris, non quæ bonos cum malis eodem jugo ſubjiciant, aut quibus, dum improborum fraudes præcaventur, quod bonis liberum eſſe debet, vetatur, ſed quæ in vitia tantum animadvertant, res per ſe licitas abutentium ob noxam, non prohibeant. Leges enim ad frænandam malitiam ſolùm ſunt comparatæ, virtutis libertas formatrix optima

atque

atque auctrix eſt. Deinde ſi juventutis inſtitutioni ac moribus meliùs proſpexeris, quàm eſt adhuc proſpectum, nec dociles juxta atque indociles, gnavos atque ignavos, impenſis publicis ali æquum ſenſeris, ſed jam doctis, jam benè meritis doctorum præmia reſervaveris. Tum ſi liberè philoſophari volentibus permiſeris, quæ habent, ſine magiſtelli cujuſpiam privato examine, ſuo periculo in lucem proferre: ita enim maximè veritas effloruerit; nec ſemidoctorum ſemper ſive cenſura, ſive invidia, ſive tenuitas animi, ſive ſuperſtitio aliorum inventa, omnémque ſcientiam ſuo modulo metietur, ſuóque arbitrio nobis impertiverit. Poſtremò ſi ipſe neque verum neque falſum, quicquid id eſt, audire metueris: eos autem minimè omnium audieris, qui ſeſe liberos eſſe non credunt, niſi aliis eſſe liberis, per ipſos non liceat; nec ſtudioſiùs aut violentius quicquam agunt, quàm ut fratrum non corporibus modò ſed conſcientiis quoque vincula injiciant, peſſimámque omnium tyrannidem, vel

pravarum conſuetudinum vel opinionum ſuarum & in rempublicam & in eccleſiam inducant: tu ab eorum parte ſemper ſteteris, qui non ſuam tantummodo ſectam aut factionem, ſed omnes æquè cives, æquali jure liberos eſſe in civitate arbitrantur oportere. Hæc ſi cui ſatis libertas non eſt, quæ quidem à magiſtratibus exhiberi poteſt, is mihi ambitionis atque turbarum, quàm libertatis ingenuæ ſtudioſior videtur; præſertim cum agitatus tot factionibus populus, ut poſt tempeſtatem, cùm fluctus nondum reſederunt, ſtatum illum rerum optabilē atq; perfectū, ipſe nō admittat.

Nam & vos, ô cives, quales ipſi ſitis ad libertatem vel acquirendam vel retinendam haud parvi intereſt: niſi libertas veſtra ejuſmodi ſit, quæ neque parari armis, neque auferri poſſit, ea autem ſola eſt, quæ pietate, juſtitiâ, temperantiâ, verâ denique virtute nata, altas atque intimas radices animis veſtris egerit, non deerit profectò qui vobis iſtam, quam vi atque armis quæſiviſſe gloria-

glorіamini; etiam ſine armis citò eripiat. Multos bellum auxit, quos pax minuit: ſi perfuncti bello, pacis ſtudia neglexeritis, ſi bellum pax veſtra, atque libertas, bellum tantummodò veſtra virtus eſt, veſtra ſumma gloria, invenietis mihi credite, ipſam pacem vobis infeſtiſſimam; pax ipſa veſtrum bellum longè difficillimum, & quam putâſtis libertatem, ſervitus veſtra erit. Niſi per veram atque ſinceram in Deum atque homines pietatem, non vanam atque verboſam, ſed efficacem & operoſam, ſuperſtitiones animis, religionis veræ ac ſolidæ ignoratione ortas, abegeritis, habebitis, qui dorſo atque cervicibus veſtris, tanquam jumentis inſidebunt; qui vos etiam victores bello ſuam veluti prædam ſub haſtâ non bellicâ nundinabuntur; & ex ignorantiâ & ſuperſtitione veſtrâ, uberem quæſtum facient. Niſi avaritiam, ambitionem, luxuriam mentibus, immò familiis quoque veſtris luxum expuleritis, quem tyrannum foris & in acie quærendum credidiſtis eum

domi, eum intus vel duriorem ſentietis, immò multi indies tyranni ex ipſis præcordiis veſtris intolerandi pullulabunt. Hos vincite in primis, hæc pacis militia eſt, hæ ſunt victoriæ, difficiles quidem, at incruentæ, illis bellicis & cruentis longè pulchriores; niſi hìc quoque victores eritis, illum modo in acie hoſtem atque tyrannum, aut non omnino aut fruſtra viciſtis: nam pecuniæ vim maximam in ærarium inferendi rationes poſſe calidiſſimas excogitare, pedeſtres atque navales copias impigrè poſſe inſtruere, poſſe cum legatis exterorum cautè agere, ſocietates & fœdera peritè contrahere, ſi qui majus atque utilius ac ſapientius in republica exiſtimaviſtis eſſe, quàm incorrupta populo judicia præſtare, afflictis per injuriam atque oppreſſis opem ferre, ſuum cuique jus expeditum reddere, quanto ſitis in errore verſati, tum ſerò nimis perſpicietis, cum illa magna repentè vos fefellerint, hæc parva veſtro nunc judicio & neglecta adverſa tum vobis & exitio fuerint. Quin

&

& exercituum & ſociorum, quibus confiditis, fluxa fides; niſi juſtitiæ ſola authoritate retineatur: & opes atque honores, quos plerique ſectantur, facilè dominos mutant: ubi virtus, ubi induſtria, & laborum tolerantia plus viget, eò transfugiunt, & ignavos deſerunt. Sic gens gentem urget, aut ſanior pars gentis corruptiorem proturbat: ſic vos regios dejeciſtis. Si vos in eadem vitia prolabi, ſi illos imitari, eadem ſequi, eaſdem inanitates aucupari ceperitis, vos profectò regii eſtis, vel eiſdem adhuc hoſtibus, vel aliis viciſſim opportuni; qui iiſdem ad Deum precibus, eadem patientia, integritate, ſolertia freti, qua vos primò valuiſtis, depravatos nunc, & in regium luxum atque ſocordiam prolapſos, meritò ſubjugabunt. Tum verò, quod miſerum eſt, videbimini, planè quaſi Deum veſtri pœnituiſſet, pervaſiſſe ignem ut fumo pereatis: quantæ nunc admirationi, tantæ tunc omnibus contemptioni eritis; hoc ſolum quod aliis fortaſſe, non vobis, prodeſſe in po-

 ſterum

ſterum queat, ſalutare documentum relicturi, quantas res vera virtus & pietas efficere potuiſſet, cum ficta & adumbrata, duntaxat bellè ſimulando, & aggredi tantas, & progreſſus in iis tantos per vos facere valuerit. Non enim, ſi propter veſtram ſive imperitiam, ſive inconſtantiam, ſive improbitatem tam præclarè facta malè ceſſerunt, idcirco viris melioribus minus poſt hæc vel licebit vel ſperandum erit. Sed liberare vos denuò tam facilè corruptos nemo, ne Cromuellus quidem, nec tota, ſi reviviſceret, Brutorum natio liberatorum, aut ſi velit, poſſit, aut ſi poſſit, velit. Quid enim quiſquam vobis libera ſuffragia & eligendi quos vultis in ſenatum poteſtatem tum aſſereret, an ut ſuæ quiſque factionis homines per urbes, aut qui conviviis unctiùs vos, & majoribus poculis per municipia colonos ac ruſticos exceperit, eum quantumvis indignum eligere poſſitis? ita non prudentia, non authoritas, ſed factio & ſagina, aut ex tabernis urbicis caupones &

inſti-

inſtitores reipublicæ, aut ex pagis bubulcos, & verè pecuarios ſenatores, nobis creaverit. Illis nempe rempublicam commendaret, quibus vel rem privatam nemo committeret: illis ærarium & vectigalia qui rem ſuam turpiter prodegere: illis publicos reditus, quos depeculentur, quos ex publicis privatos reddant: an legiſlatores ut illi extemplò gentis univerſæ fiant, qui ipſi quid lex, quid ratio, quid fas aut jus, rectum aut curvum, licitum aut illicitum ſit, nunquam intellexerint: qui poteſtatem omnem in violentia, dignitàtem in ſuperbia atq; faſtidio poſitam exiſtiment: Qui in Senatu nihil prius agant, quàm ut amicis pravè gratificentur, inimicis memores adverſentur: qui propinquos ſibi ac neceſſarios, tributis imperandis, bonis proſcribendis, per provincias ſubſtituant, homines pleroſque viles ac perditos, qui ſuarum ipſi auctionum ſectores, grandem exinde pecuniam cogant, coactam intervertant, rempublicam fraudent, provincias expilent, ſe locu-

pletent ad opulentiam atque faſtum ex mendicitate heſterna ac ſordibus repentini emergant? quis tales ferat ſervos furaces, dominorum vicarios? quis ipſos furum dominos ac patronos, libertatis idoneos fore cuſtodes crediderit, aut illiuſmodi curatoribus reipublicæ (quingenti licet conſueto numero ſint ex municipiis omnibus hunc in modum electi) pilo ſe factum liberiorem putet, cùm & libertatis ipſi cuſtodes & quibus cuſtoditur tam pauci tum ſint futuri, qui libertate uti atque frui vel ſciant vel digni ſint? Libertate autem indigni, quod omittendum poſtremò non eſt, erga ipſos primum liberatores ingratiſſimi ferè exiſtunt. Quis nunc talium pro libertate pugnare, aut vel minimum adire periculum velit? non convenit, non cadit in tales eſſe liberos; ut ut libertatem ſtrepant atque jactent, ſervi ſunt & domi & foris, nec ſentiunt; & cùm ſenſerint tandem, & velut ferocientes equi frænum indignantes, non veræ libertatis

bertatis amore (quam ſolus vir bonus rectè poteſt appetere) ſed ſuperbia & cupiditatibus pravis impulſi, jugum excutere conabuntur, etiamſi armis rem ſæpiùs tentaverint, nihil tamen proficient; mutare ſervitutem fortaſſe poterunt, exuere non poterunt. Id quod Romanis etiam antiquis luxu jam fractis ac diffluentibus perſæpè accidit; recentioribus multò magis; cùm longo poſt tempore Creſcentii Nomentani auſpiciis, & poſtea duce Nicolao Rentio, qui ſe tribunum plebis nominaverat, antiquam renovare gloriam Romanam, & rempublicam reſtituere affectarent. Scitote enim, ne fortè ſtomachemini, aut quemquam præter voſmetipſos inculpare poſſitis, ſcitote, quemadmodum eſſe liberum idem planè eſt atque eſſe pium, eſſe ſapientem, eſſe juſtum ac temperantem, ſui providum, alieni abſtinentem, atque exinde demum magnanimum ac fortem, ita his contrarium eſſe, idem eſſe atque eſſe ſervum; ſolitóque

Dei

Dei judicio & quaſi talione juſtiſſima fit, ut quæ gens ſe regere ſéque moderari nequit, ſuíſque ipſa ſe libidinibus in ſervitutem tradidit, ea aliis, quibus nollet, dominis tradatur; nec libens modò, ſed invita quoque ſerviat. Quod etiam & jure & naturâ ipsâ ſancitum eſt; ut qui impos ſui, qui per inopiam mentis aut furorem ſuas res rectè adminiſtrare nequit, in ſuâ poteſtate ne ſit; ſed tanquam pupillus, alieno dedatur imperio; nedum ut alienis negotiis, aut reipublicæ præficiendus ſit. Qui liberi igitur vultis permanere, aut ſapite imprimis, aut quamprimùm reſipiſcite: ſi ſervire durum eſt, atque nolitis, rectæ rationi obtemperare diſcite, veſtrûm eſſe compotes; poſtremò factionibus, odiis, ſuperſtitionibus, injuriis, libidinibus ac rapinis invicem abſtinete. Id niſi pro virili veſtra parte feceritis, neque Deo neque hominibus, ne veſtris quidem jam nunc liberatoribus, idonei poteritis videri, penes quos libertas & reipublicæ guber-

gubernatio, & imperandi aliis, quod tam cupidè vobis arrogatis, poteſtas relinquenda ſit: cum tutore potius aliquo rerúmque veſtrarum fideli ac forti curatore tanquam pupilla gens, tum quidem indigeatis. Ad me quod attinet, quocunque res redierit, quam ego operam meam maximè ex uſu reipublicæ futuram judicavi, haud gravatim certè, &, ut ſpero, haud fruſtra impendi; meáque arma pro libertate, non ſolùm ante fores extuli, ſed etiam iis ita latè ſum uſus, ut factorum minimè vulgarium jus atque ratio, & apud noſtros & apud exteros explicata atque defenſa, bonis certè omnibus probata, & ad meorum civium ſummam laudem, & poſterorum ad exemplum præclarè conſtet. Si poſtrema primis non ſatis reſponderint, ipſi viderint; ego quæ eximia, quæ excelſa, quæ omni laude propè majora fuere, iis teſtimonium, prope dixerim monumentum, perhibui, haud citò interiturum; & ſi aliud nihil, certè fidem

meam

meam liberavi. Quemadmodum autem poeta is qui Epicus vocatur, ſi quis paulò accuratior, miniméque abnormis eſt, quem Heroem verſibus canendum ſibi proponit, ejus non vitam omnem, ſed unam ferè vitæ actionem, Achillis putà ad Troiam, vel Uliſſis reditum, vel Æneæ in Italiam adventum ornandum ſibi ſumit, reliquas prætermittit; ita mihi quoque vel ad officium, vel ad excuſationem ſatis fuerit, unam ſaltem popularium meorum heroicè rem geſtam exornaſſe; reliqua prætereo; omnia univerſi populi præſtare quis poſſit? ſi poſt tam fortia facinora fœdiùs deliqueritis, ſi quid vobis indignum commiſeritis, loquetur profectò poſteritas, & judicium feret; jacta ſtrenuè fundamenta fuiſſe, præclara initia immò pluſquam initia; ſed qui opus exædificarent, qui faſtigium imponerent, non ſine commotione quadam animi deſiderabit; tantis incœptis, tantis virtutibus, non adfuiſſe perſeverantiam dolebit; ingentem

tem gloriæ ſegetem, & maximarum rerum gerendarum materiam præbitam videbit, ſed materiæ defuiſſe viros: non defuiſſe qui monere recta, hortari, incitare, qui egregiè tum facta, tum qui feciſſent, condecorare, & victuris in omne ævum celebrare laudibus potuerit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

ERRATA.

Pag. 8. lin. 13. leg. audentiùs. p 41. l. 8. pro diſcere leg. dicere. p. 42. l. 17. pro vix eſt, leg. vix ſit. p. 44. l. 4. leg. ἐκ δ' ἔλασ'. p. 55. l. 11. leg. nugamenta. p. 61. l. 8. leg. nociturum. p. 64. l. 15. leg. furioſe. p. 70. l. 3. leg. tametſi. p. 80. l. 2. leg. prodiiſti. p. 98. l. 4. leg. ſed quid. p. 107. l. 19. leg. tantum. p. 112. l. 2. leg. iidem.

Inter punctiones, & ſiquid præterea in literulis offenſum eſt, per ſe quivis emendaverit.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITT. EMANUELE

Digitized by Google